

John W. Oldam

TRÆK AF HOTEL-, PENSIONATS-
OG RESTAURATIONSLEVET I ÅRHUS
1921-41

III

P H
S H
K C
sa
S H
V H

la
en
de

tro
de
dre
er
kla

des
af
ta

gå
ti
en
me

vi
væ
fl

ne
ve
bl

in
om
19
ku
de

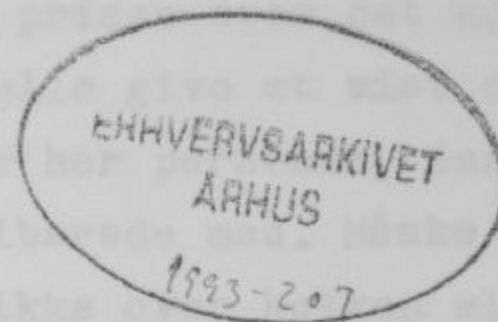
A F S N I T _ I _ I _

P E N S I O N A T E R topografisk; S T A T I S T I K over K O S T P R I -
S E R; L E J E af V Æ R E L S E R; S T A T I S T I K over U D G I F T til
K O S T + L O G I; Ø L og S P I R I T U O S A på R E S T A U R A N T og
sammes P R I S E R; M A D og M A D P R I S E R på R E S T A U R A N T; S
P R E D T E T R Æ K af L Ø N N I N G E R i R E S T A U R A T I O N S -
V E R D E N E N i Å R H U S

1921-41

A . P E N S I O N A T E R

Almindelig
 beskrivelse

Mens restaurationer og hoteller er institutioner, der stadig består trods tidernes omskiftelser, ligger det ganske anderledes med det fænomen, der hedder eller hed pensionater. Det er, i hvert fald som privat ejet og drevet forretning, så godt som forsvundet. Nutidens sparsomme pensionater er mere eller mindre offentlige institutioner beregnet for visse svagere klasser i samfundet.

Men for 70-80 år siden og endnu længere tid tilbage var det helt anderledes. På de næste sider vil der blive søgt kastet et vist lys over denne side af næringslivet i Århus i mellemkrigsårene. Der kan naturligvis kun blive tale om glimt.

Der er ligesom for restaurations- og hotellivets vedkommende ingen dyberegående analyse foretaget af denne erhvervsgrens forhold. En af årsagerne til denne manko er vel den næsten totale mangel på kildemateriale, der er endnu mere markant end for de tidligere behandlede etablissemeters vedkommende. Der findes ingen offentliggjorte registre over pensionater, og vejviserne har ingen tilsvarende rubrik i fagregistret. Det lidet, der kunne være, er i reglen utilgængeligt. De pågældende pensionatsejere, hvoraf de fleste vistnok var kvinder, har næppe ofret meget på regnskabsbøger. Sådanne er hurtigt "gået til" og meget sjældent afleveret til et arkiv. Det kræved (vistnok) også tilladelse at drive pensionat, men den er formentlig blevet givet langt mere liberalt end for restaurations vedkommende. Den indeholdt aldrig adgang til spiritusudskænkning. Nogen organisation af mere omfattende karakter synes ikke at have eksisteret, i hvert fald ikke før 1941, se ndf. Der herskede således en tilstand, der nærmede sig "fri konkurrence" på dette "marked", hvilket måske var en medvirkende årsag til dets endelige forsvinden.

Varen, der tilbydes, er det daglige nødvendige ernæringstilskud leveret

i færdigberedst tilstand. For så vidt ligesom på en restaurant. Men kundekredsen, der udbydes overfor, er stort set en ganske anden. Kun meget få mennesker indtager hele deres føde på restaurant i længere tid, om ikke af andet så af økonomiske grunde. Prisen ligger langt over, hvad det private indkøb + tilberedelse løber op til; det skal nu engang, tradition, kulturtræk eller ej, være en "luksus" at gå på restaurant, i hvert fald i de "nordlige" lande. Ofte følger næsten tvangsmæssig indtagelse af alkoholiske drikke med. Der tænkes her slet ikke på misbrug.

Anderledes på pensionater. Også her ligger eller lå prisen over det hjemmelavede, fordi det nu engang var en forretning, der skulle give et vist overskud til ejeren, men ikke så meget endda. Kunderne var her personer, der af en eller flere grunde ikke var i stand til selv at tilberede mad. Måske gad de ikke lære det, måske rådede de som værelsebeboere ikke over køkken eller levede ikke sammen med nogen, der var i stand hertil. Det vil på godt gammelt dansk sige ungkarle.

Alligevel er (var) pensionatsfænomenet uklart. Det havde ligesom en øvre og nedre grænse. Førstnævnte er de i første afsnit omtalte alkoholfri restauranter eller spisehuse, hvor også faste pensionærer optrådte blandt klientellet til rabatpriser. Selv blandt de rigtige restaurationer blev der i ikke så få tilfælde averteret efter pensionærer. Nedre grænse danner de tilfælde, hvor private borgere for betaling bispiser enkelte "kostsøgende", uden at der er tale om gennemgående erhvervsdrift. Det var en trafik, myndighederne ikke var så glade for, og som lejlighedsvis mødes i det følgende. Omgåelse af registrering og skatteunddragelse lå nær. En særlig afart var de såkaldte "middagskøkkener", hvor varm mad blev solgt ud af huset med eller uden forbindelse med et egentligt pensionat. Der vil ikke blive holdt nogen skarp skillelinie mellem disse forskellige typer i behandlingen.

Et interessant emne kunne disse pensionærungkarles aldersfordeling være, men den er det selvfølgelig umuligt at trænge til bunds i. Sociologisk "research" var ikke fremkommet endnu. Mange har vel været unge mænd på vej til den "normale borgerlige tilværelse", nogle få af dem studerende af forskellig art. Arbejdslønnen, legaterne eller sjældnere forældreunderstøttelsen har kunnet klare udgifterne til føden og opholdet på et værelse. Unge kvinder har formentlig været yderst sjældne; i middel og højere lag forblev de hos forældrene til indtrædelse i ægteskab (hvor de jo blev "forsørget"); i de lavere, hvor de forlovede hjemmet noget før, havde de lært madlavning.

Ældre enlige mænd har vel også udgjort et reelt fast klientel. Ældre kvinder synes efter averteringerne ikke at have været så sjældne endda.

Skønt maden var det væsentlige, annonceredes der ikke sjældent med udlejning af værelser samme sted. Visse "spisende" pensionærer blev fast boende. Vi ved imidlertid desværre intet om, hvor lang en "gennemsnitsbotid" han

havde. Det kan muligvis opklares senere, når den tids folkeregistre bliver tilgængelige. Disse værelsesudlejninger, pensionaters som andres, kunne også komme i karambolage med myndighederne. Se således Aa. St. 16/3 1922: "Statspolitiet i Aarhus har i den sidste Tid noteret en Del Logiværter for at undlade at meddele om logerende. De vil blive idømt Bøder".

De unge er nu om dage (1990'erne) mere praktiske m. h. t. madlavning og sjældent alene, og de gamle får i stor målestok hjemmehjælp, så en væsentlig efterspørgsel er faldet bort, hvilket vel også har medvirket til erhvervets undergang.

I det følgende vil først blive givet en gennemgang af annoncer gade for gade i omtrent samme udstrækning og rækkefølge som for hotellers og restauranternes vedkommende. Der er dog visse afvigelser. Det er noget nær det umulige uden yderligere kilder end dagspressen at fastslå, hvor mange pensionater i vid forstand, der har eksisteret i Århus i det valgte 20-år. Ca. 300 annoncer er gennemgået, men det er langt vanskeligere for disse virksomheders vedkommende at skelne mellem nye og gamle, der blot er blevet overtaget af andre. Som hovedregel er kun de prisangivende citeret.

Pensionater var langt mere tilbøjelige end hotel- og restaurationsbranchen til at meddele priser til en større offentlighed. Der kan faktisk på grundlag heraf gives udsagn om prishøjde og -variation gennem dette, omend nok så lille, tidsrum, og denne variation kan sammenholdes med det almindelige (forbruger)prisniveau. Det vil blive gjort i det senere statistiske kapitel.

Det kommende afsnit kan selvfølgelig godt forekomme langtrukket og ked-sommeligt. Her er så godt som ingen dramatiske eller bare lidt lystige episoder at berette om. De fleste tilfælde er det fuldkostprisen, der er det centrale, men hyppigt bekendtgøres også prisen på den enkelte middag, der dog for oversigtens skyld er udeladt her. Fuldkosten omfattede de i vort "kulturmønster" indarbejdede 3 daglige måltider, som i stor målestok er ved at forsvinde til fordel for en glidende strøm, men lejlighedsvis blev der også tilbudt aftenkaffe, måske endda med kage!

Klientellet er som sagt uigennemskueligt, men det er alligevel karakteristisk, at pensionatsværtinderne ofte i deres annoncer søgte at tiltrække forskellige erhvervsgrupper indenfor byøkonomien. Der er - modsat hotel- og restaurationsbranchen - ikke mødt nogen appel til landboere, men tit til håndværkere eller handels- og kontorfolk, nu og da til forretningsfolk, "dannede Damer og Herrer" og i et enkelt tilfælde til skoleelever, hvis forældre måtte forventes at betale for dem. Det er naturligvis ugørligt

at konstatere, om disse tilsigtede begrænsninger virkelig blev overholdt. Det er imidlertid en kendsgerning, at prisen i de fleste kendte tilfælde blev ansat uge- ikke månedsvis, hvilket indikerer, at ugelønnede - "rigtige" arbejdere - var hovedparten af forbrugere. Månedsprisen udviser en ejendommeligt talmæssig "vaklen" overfor ugeprisen. I enkelte sjældne forekomster står den alene. I nogle situationer er der bare tale om en fire-dobling, især hvis ugeprisen er et "rundt" tal på slut 5 eller 0. Men den kan være både højere og lavere end dette aritmetiske produkt. Skal man være strikte nøjagtig, må den vel også være større end dette, fordi en måned nu engang indeholder 2-3 flere dage end 4 uger, februar undtaget. På den anden side kan ønsket om at knytte gæsterne til sig i længere perioder og derved gøre økonomien mere overskuelig i forhold til pensionatets omkostninger samt konkurrence have trukket i den anden retning.

Hér og dér kan mødes en prisdiskriminering mod mænd, idet fuldkostprisen sættes højere for dem end for kvinder. Om organisation se ndf. under prisstatistik.

Herefter kan der gås over til

a. P E N S I O N A T S T O P O G R A F I

Nr.	Mejlgade
5	"Pensionærer ønskes. God veltillavet Mad. 18 Kr. ugl. Schou. Mejlgade 5, 1. Sal". Demokraten 17/5 1924.
18	"Mejlgades nye Pension aabnes Fredag. Damer 60 Kr. Herrer 65 Kr. pr. Maaned. Mejlgade 18". Aa. St. 9/5 1930. Sst. 13/5 s. å. er prisen generelt 60 Kr. "Indehaves nu af Fru Laura Ingstrup, tidl. "Ny Mejlhal". Aa. St. 3/7 1930. Se også afsnit I, Mejlgade 47.
20	"Pension 11 Kr. pr. Uge. 44 Kr. pr. Md. Mejlgade 20, 1. Sal". Aa. St. 21/10 1936.
41	"Pension 55 Kr. pr. Md. 14 Kr. pr. Uge. Frk. Andreassen. Mejlgade 41, 2." Aa. St. 18/4 1932. Faktisk dyrt efter 1932-niveau, se ndf. "Pensionatet Mejlgade 41, 2. anbefales. 45 Kr. (mdl.) iberegnet Aftenkaffe. Radio i Dagligstuen. Ny Indehaver." Aa. St. 25/4 1933. Her kom en kraftig prisnedsættelse.
	"Jyden", Mejlgade 41. Pensionat, Middagskøkken. Aa. St. 2/2 1938.
48.	Der var også et pensionat i nr. 48 uden prisangivelse.

Nr.

- 55 Herfra kom den mest fyldige annoncering fra Mejlgade i årene 1924-26. Pensionatet, der lå i nr. 55, stuen t. v. var ejet og drevet af frk. A. Madsen. Hun averterede også efter kvindelig arbejdskraft, men kun i Aa. St.:
- 7/7 1924: "En á to unge Piger kan antages som betalende elever fra 1/8. Frk. A. Madsens Pensionat, Mejlgade 55, St. t. v."
- 10/2 1925: "Nogle Herrer kan erholde Pension i Frk. Madsens Pensionat, Mejlgade 55, St. t. v."
- 8/1 1926: "En ung Pige, 16-17 Aar, kan faa Plads som Hjælpestuepige, A. Madsens Pensionat, Mejlgade 55, St. t. v."
- 19/5 " NB. Obs. Pensionsprisen nedsat:
" " " Fuld Pension.....	85 Kr. mdl.
" " " Morgen, Middag, Aften.....	75 - -
" " " Middag, Aften.....	67 - -
- Erbødigst A. Madsen, Mejlgade 55, St. t. v."
- 17/6 " "1. Klasses Pensionat. Damer og Herrer kan faa fuld Kost til 14 Kr. pr. Uge. Middag med Kaffe 1 Kr. Frk. Madsen, Mejlgade 55".
- 23/11 " "Pensionatsejerske Frk. A. Madsen, Mejlgade 55, St. t. v. søger 2 stærke og dygtige unge Piger, den ene kendt med Madlavning".
- Det ses, at dette pensionat har ligget ^{højt} på prisskalaen for fuld pension, der ganske vist omfattede mere end det sædvanlige, før 1926. Ifølge statistikken gennemsnitligt 67 kr. i dette år, jfr. ndf. Men så pr. 17/6 har det måttet foretage en endnu kraftigere nedsættelse. Man bemærker søgningen efter betalende elever, der også kendes fra restaurationssektoren ("Bocken"). Frk. Madsen "for- svandt" i 1927 og ses ikke andetsteds i byen senere.
- 57 "Pensionærer ønskes. God veltillavet Mad. 18 Kr. ugl. Fru Skou, Mejlgade 57 over Gaarden". Demokraten 23/6 1923.
- "God Pension. 12 Kr. ugentlig. Mejlgade 57, Sidebygningen. Aa. St. 10/3 1938.
- 69 "Mejlgade 69. God Pension. 60 Kr. mdl." Aa. St. 21/8 1938.

Nr.

Raadmand Liisbergsgade

5

"10 Kr. ugentlig. 42 Kr. maanedlig. 1. Kl. Mad. Raadmand Liisbergsgade 5, 3." Aa. St. 6/11 1934.

- Nr. Kystvej
- 25 K. "Fuld Kost faas. 16 Kr. ugl. Kystvej 25. Kælderen t. v." Demokraten 14/2 1922.
- 39 1. Kl. Privatpension, Kystvejen 39, St. t. v. Pensionspris 65 Kr. mdl. A. Poulsen, tidl. Økonoma "Klintegaardens" Pensionat". Aa. St. 15/10 og 7/11 1938. Sst. 27/1 1939 Pensionspris 60 Kr. mdl.
- *****
- Studsgade
- 3 "Fuld eller delvis Pension. 22 Kr. ugl. Studsgade 3, 1. Sal". Aa. St. 23/4 1921. Senere s. å. fulgte visse reguleringer.
"Fuld Kost 20 Kr. ugl." Sst. 19/8 1921.
" " " 22 " . " " " . 25/8 " .
" " " 20 " . " " " . 1/9 " .
" " " 17 " . " " 75 Kr. mdl. Sst. 6/9 s. å.
"Pensionærer modtages. 65 Kr. mdl. Studsgade 3, 1." Aa. St. 20/12 1922.
"Fru Epplers Pensionat (forhen Larsen), Studsgade 3, anbefales". Aa. St. 31/10 1927. Sst. 3/12 s. å.: "Fuld Pension 15 Kr. pr. Uge". Fru Epplers Pensionat flyttede i efteråret 1928 til Guldsmedgade 31, 3. Aa. St. 16/10 1928. Derefter muligvis et tvivlsomt "dag-hjem", se ovf. om overfaldet i Volden 25/9 s. å. sst.
- 6 "Pensionærer modtages. 16 Kr. pr. Uge. Studsgade 6, St." Aa. St. 26/11 1926.
"Ugentlig Pension 15 Kr." Aa. St. 12/4 1927.
- 8-10 "Se her! Haandværkere! Dags Dato begynder jeg et 1. Kl. Pensionat og anbefaler mig til de ærede Haandværkere. Ærb. Fru Jørgensen. Studsgade 10, 1." Demokraten 29/10 1926. Desværre er ingen priser angivet.
- 32 "Frk. Malskjærs Pensionat, Studsgade 10. 12 Kr. ugentlig med Aftenkaffe. Værelser til Leje." Aa. St. 3/2 1933. Frk. Malskjær flyttede senere på året til Klostergade 74, jfr. ndf.
- "Haandværkernes Pension. Studsgade 8-10. 12 Kr. pr. Uge. Pæne Værelser ledige". Aa. St. 10/10 1934. Det blev altså "tilbageført" til håndværkerne.
- 59 "Haandværkernes Pensionat. Studsgade 8-10. Fuld Pension 14 Kr. ugl. I. Winther og A. Christensen." Aa. St. 15/4 1939.
- 9 "5 Mand kan faa Kosten i privat Hjem. 15 Kr. ugl. 60 Kr. mdl. Eriksen. Studsgade 9, 1. S. t. h." Demokraten 10/6 1927.
- 27 I den senere fredede bygning, nr. 27, havde der som nævnt ovf. indtil 1919 ligget en restaurant. Den blev da overtaget af frk. Thora Tanderup, der i stedet indrettede pensionat dér.

- Nr. "1. Kl. Pension. 85 Kr. (mdl.)". Aa. St. 29/11 1921.
"Kost og Logi. 25 Kr. ugl." Demokraten 11/7 1922.
1926 skiftedes ejer til Chr. Nielsen. Demokraten 29/11 1926.
Virksomheden kan ikke følges videre.
- 33 "Pensionatet "Royal" modtager Pensionærer fra 1. Novbr. Fuld Kost 15 Kr. pr. Uge. Studsgade 33, 1." Aa. St. 31/10 1923.
- 39 "Fru Eilersens Pensionat. Pension 15 Kr. ugentlig. Studsgade 39, 3. Møbleret Værelse til Leje straks med Pension". Aa. St. 31/7 1928.
"Pensionærer modtages. 55 Kr. pr. Md., 14 Kr. pr. Uge. Agnes Møller Jensen. Studsgade 39, 1. Sal". Aa. St. 9/10 1929. Ligelydende annonce sst. 1/12 1930.
.....
- Skovvej
"Klintegaardens" Pension kan modtage nogle enkelte Pensionærer fra 1. Juli. Husjomfruen". Aa. St. 22/6 1938. Ligelydende sst. 12/5 1939 undertegnet Fru Olga Christensen. Ingen priser.
.....
- Paradisgade
1-3 "Byens billigste Pensionat. Paradisgade 1-3. Fuld Kost 10 Kr. pr. Uge. Enkelte Middage 60 Øre". Aa. St. 28/11 1933. Averterede i hvert fald til 1940, men uden priser. Senere Kaffebar.
- 10 "Billigt Værelse med Pension straks til Leje. Pensionærer modtages á 17 Kr. pr. Uge. Middag med Kaffe 1,10 Kr. Paradisgade 10, 1". Aa. St. 24/7 1926.
.....
- Nørrebrogade
32 "Pension "Marmite" tilbyder Dem 1. Kl. Pension. 80 Kr. pr. Maaned. Nørrebrogade 32". Aa. St. 11/11 1941.
.....
- Høegh Guldbergsgade
59 "Pensionærer modtages. Flere Herrer kan faa fuld Pension og hyggelige møblerede Værelser med Centralvarme. Marie Baake. H. Guldbergsgade 59, 1." Aa. St. 9/1 1939.
"Pension "Elite". Guldbergsgade 59 St. Fuld Pension Kr. 80". Aa. St. 27/8 1941.
- 67 Pensionatet "Hjemme". Fuld Pension med Aftenkaffe 12 Kr. pr. Uge. Hjemlige Forhold. Værelser til Leje. Fru Nielsen. Høegh Guldbergsgade 67 St. Demokraten 11/2 1936.

- Nr.
67 En identisk annoncesses Aa. St. 5/3 s. å. samt sst. 19/6 1937.
"Kost 15 Kr. pr. Uge. Høegh Guldbergsgade 67, 1." Aa. St. 31/7
1941.
- Nørregade
- 14 "I. Kl. Pension. 14 Kr. ugentlig. Fru Diederichsen. Nørregade
14, 3." Aa. St. 24/10 1928.
"Det jydsk Kjøkken". Fuld Pension 40 Kr. mdl. 10 Kr. ugl.
Middage Kr. 4,25. Hjørnet af Nørregade og Hjelmensgade". "Det
jydsk Kjøkken" flyttede 1933 til Vesterport 8, 1.
- 18-20 "Pensionatet Nørregade 18-20 anbefales. Ugl. 15 Kr. Fru Jürgen-
sen". Aa. St. 12/8 1930.
- 40 "Mønster-Spisekøkkenet "Metropol", Nørregade 40, aabnes i Dag.
Fuld Pension. Frokost, Middag, Aften 17 Kr. ugentlig. 65 Kr.
mdl. Plads til 60 Personer". Demokraten 9/2 1927. Det var sto-
re løfter, der ikke kunne holde. Det var et svindelforetagende,
hvis ejer havde franarret en del indskydere betydelige beløb.
Demokraten 11/11 s. å. Det havde intet med Café "Rex" i stueéta-
gen at gøre.
"Nyt Pensionat. 10 pæne Mennesker kan faa fuld Kost i l. Kl.
nyt Pensionat. 14 Kr. ugentlig, 56 Kr. maanedlig. Fru Rasmussen,
Nørregade 40, 1!" Aa. St. 27/2 1931.
Pensionatet blev 3 år senere udvidet til at omfatte 20 udlejnings-
værelser v/ M. Andersen, der dog ikke opgiver priser. Aa. St.
22/11 1934.
18/2 1936 fortælles i Aa. St., at pensionatet Nørregade 40 nu er
omdøbt til "City-Pensionatet" v/ Frk. S. Rønde Møller. Det annon-
cerede med hel eller delvis pension og billige værelser til
leje. Aa. St. 16/6 1938 14 Kr. pr. uge. En lignende annonce
14/5 1939 er undertegnet A. Jeger.
- 42 I nr. 42, l. blev et nyt pensionat annonceret i Aa. St. 24/7
1924 uden prisangivelser. 2/8 1927 blev sst. averteret om et
nyt pensionat v/ fru Just Sørensen, tidl. M. P. Bruunsgade 54,
ligeledes uden priser. Det står ikke klart herefter, om der
var 1 eller 2 pensionater i ejendommen.
"Pensionatet Nørregade 42, 3. Sal anbefales. 14 Kr. pr. Uge,
58 Kr. pr. Maaned incl. Aftenkaffe". Demokraten 15/5 1928.
Iflg. Aa. St. 23/6 1930 hed indehaversken frk. Sørensen.
Nu bliver det helt kaotisk!

- "Pensionatet Nørregade 42, 2 Sal anbefales. 55 Kr. mdl., 14 Kr. ugl. Frk. Andreassen". Demokraten 11/11 1931. Hvor mange pensionater havde der været i denne ejendom i de få år? 1 Aa. St. 14/6 1926
- 55 "1ste Klasses Pensionat. Fuld Kost 14 Kr. pr. Uge. Nørregade 55, 1. t. v. Fru Madsen". Demokraten 3/6 1926.
- Hjelmensgade
- 1 "Hjelmenshus". Pensionat for pæne Arbejdere og Haandværkere. 75 Kr. mdl." Aa. St. 29/4 1923. Man bemærke "pænhedskravet"! "Fru Wedenbergs Pensionat Hjelmensgade 1 B modtager 10 Damer og Herrer. Fuld Kost 60-70 Kr". Aa. St. 1/9 1923.
- 11 "Pensionat i Hjelmensgade 11, 1 anbefales. God Mad og hjemlig Hygge. 11 Kr. ugl. Erna Vad". Erna Vad flyttede senere til Østergade 25. Demokraten 5/7 1937.
- Sjællandsgade
- 33 "Fuld Kost kan faas. 16 Kr. ugentlig. Pensionatet Sjællandsgade 33, 1." Aa. St. 2/7 1926.
- 110 "Pensionærer modtages. 15 Kr. ugentlig. Sjællandsgade 110 St." Demokraten 4/11 1927.
- Norsgade
- 9 "Pensionærer modtages. I det ny Pensionat, Norsgade, modtages Pensionærer paa fuld Kost for 16 Kr. ugentlig. Fru Th. Westerlund, Norsgade 9, 1." Demokraten 20/5 1924.
- 19 "Pensionat i privat Hjem. Hel Kost 12 Kr. ugentlig. A. R. Jensen, Norsgade 19, 2." Aa. St. 26/10 1935. Et eksempel på et mere uregleret spisested. Prisen er nogenlunde gennemsnitlig.
- 23-25 "Fuld Kost kan faas. 15 Kr. ugl. Norsgade 23-25, 1. Sal tv." Aa. St. 22/5 1923.
- Nørre Allé
- 30 "Fru Møllers Pension, Nørre Allé 30, anbefales. 1. Aug. aabner jeg et virkeligt 1. Kl.'s Pensionat for Handels- og Kontorfolk. Fuld Forplejning med Aftenkaffe 60 Kr. for Damer og 65 Kr. for Herrer". Aa. St. 29/7 1932.

Her er det altså det "finere" klientel, der appelleres til, hvad også prisen kunne tyde på, for den er betydeligt over gennemsnittet, jfr. ndf. Det er ikke for HK'er! Bemærk diskriminationen mod herrerne.

51 I nr. 51, 1. sal annoncerede en fru Stecher i Aa. St. 14/6 1926
59 et smukt møbleret værelse til leje med 1. kl.'s pension uden prisangivelse. 1927 synes samme fru Stecher at være flyttet til nr. 59, hvorfra der 16/5 sst. igen tilbydes 1. kl.'s pension. 8/12 s. å. sst. påny gentagelse med den tilføjelse, at det nu gælder "dannede Damer og Herrer". 2 møblerede værelser er samtidig til leje.

5/11 1930 var etablissementet if. Aa. St. blevet til en 1. kl.'s pension for skoleelever! Dog uden fru Stechers navn. Det er det eneste eksempel af den art, der er mødt i efterforskningen.

64 "4-5 pæne unge Mennesker kan faa Pension i privat Hjem. 15 Kr. ugl. Nørreallé 64, 2." Aa. St. 3/12 1930.

81-83 "Faste Pensionærer modtages. 15 Kr. pr. Uge. Inger Søndergaard, tidl. Køkkenchef. Nørre Allé 81-83". Demokraten 15/7 1927.

96 "Er De ked af Pensionatsmad? Privatpension for Forretningsfolk og Studerende. K. Hartvig, Nørreallé 96. Tidl. Thunøgade 26". Aa. St. 27/10 1941. En ganske kuriøs sammenstillen!

Thunøgade

17 "I privat Hjem kan faas god Pension. Pr. Uge 14 Kr., pr. Maaned 60 Kr. Fru Andersen, Thunøgade 17." Aa. St. 22/4 1939.

26 A "Thunøgade 26 A. Pensionærer modtages". Aa. St. 9/9 1938.

"Ny 1. Kl. Thunøgade 26 A. Fuld Pension 60 Kr. pr. Md. K. Hartvig." Aa. St. 28/6 1939.

Ny Munkegade

2 "I møbleret Loftsværelse med Pension 100 Kr. mdl. Ny Munkegade 2, 1. Hjørnet af Nørre Allé". Aa. St. 23/1 1921.

14 "Pension kan faas. 70 Kr. for Damer, 75 Kr. for Herrer. Ny Munkegade 14, 1. Sal". Aa. St. 30/10 1923.

"Pensionærer modtages. 70 Kr. maanedlig, 17 Kr. ugentlig. Ny Munkegade 14, 1." Aa. St. 30/10 1926.

"God Kost faas. 60 Kr. pr. Md. 15 Kr. pr. Uge. Ny Munkegade 14, 1." Demokraten 16/3 1928. En kraftig prisreduktion ganske i overensstemmelse med det almindelige billede.

65 "Pensionatet "Munkeborg", Ny Munkegade 65, er aabnet og anbefaler sig. Arb. Fru Einar Søe-Thomsen". Aa. St. 18/3 1939.

Falstersgade

- 45 "Pension 16 Kr. ugl. Falstersgade 45, 3". Aa. St. 19/3 1923.
 "Pension for Mænd 70 Kr. mdl., for Damer 60 Kr. Falstersgade 45, 3." Sst. 4/4 s. å.

.....

Grønnegade

- 67 "Nogle Herrer og Damer kan faa god Pension for 85 Kr. pr. Maaned. Grønnegade 67, 1." Aa. St. 27/9 1921.
 "1 Kl. s. Pension tilbydes. 60 Kr. mdl. Aftenkaffe med hjemmebagt Kage. Liss Gaarde & Karen Rasmussen. Grønnegade 67, 3." Aa. St. 26/8 1930.

Det kan lige bemærkes, at det såkaldte "Hovmesterens Middagskøkken", tidl. Dronning Margrethesvej 31, kom hertil. Aa. St. 18/5 1940.
 Dog uden prisangivelser.

- 71 "Pensionærer modtages. 13 Kr. ugl., 55 Kr. mdl. Grønnegade 71, 1". Aa. St. 28/9 1938.

.....

Guldsmedgade

- 2 I nr. 2, 1. sal (ovenover "Bock'en") blev der 1/11 1929 åbnet et pensionat af frøknerne Krarup og Erstsens, senere indehavet kun af E. Aa. St. 28/10 1929.
 "Pension tilbydes. 15 Kr. pr. Uge, 60 Kr. pr. Maaned med Aftenkaffe". Aa. St. 2/6 1930. Pensionatet synes at være ophørt allerede i begyndelsen af 1930'erne.
 17, 19 I disse nr. var på visse tider pensionater uden prisangivelser.
 23 "Husk Pensionatet Guldsmedgade 23, 2. 18 Kr. ugl. Aa. St. 5/3 1941.
 "Pensionærer modtages. 20 Kr. ugentlig. Guldsmedgade 23, 2. Sal.
 31 "Kontor- og Forretningsfolk ønskes til Pension. 55 Kr. mdl., 14,50 ugentlig. Guldsmedgade 31, 3." Aa. St. 10/2 1928.

16/10 s. å. kundgøres det imidlertid sst., at fru Epplers pensionat er flyttet hertil (fra Studsgade 3, jfr. ovf.), og at god og kraftig kost garanteres, uden at der rettes henvendelse til specielle pensionærgrupper og uden prisangivelser.

Fru Epplers ophold her blev kort. Allerede 9/5 1930 er hun iflg. Aa. St. flyttet til Søndergade 56, 2. 16/10 averterer et Hotel "Garni", Guldsmedgade 31, sst. efter en stuepige. 26/6 1933 lyder iflg. Aa. St.: "Centralhotellet (Hotel Garni), Guldsmedgade 31. Velmonteret Værelse med al Komfort. 2 Kr. pr. Døgn".

"Centralhotellet, forh. "Hotel Garni", Guldsmedgade 31. 1. 1 á 2 Værelser med eget Køkken til Leje straks". Aa. St. 9/7 1935.

Nr.

Aktiviteten synes altså udvidet. På det tidspunkt eksisterede jo et "rigtigt" Centralhotel i Ryesgade 27, "Parkhotellets" efterfølger fra 1/1 s. å., jfr. ovf. Om det er derfor, navnet er forandret i flg. annonce fra Aa. st. 22/12 1938, får stå hen.

"Central Hotel-Garni". Gode Værelser med Centralvarme, varmt og koldt Vand. Billige Priser for Julegæster".

33

I nr. 33, den sidste ejendom på den ulige side og hjørnet af Nørreallé har der formentlig været pensionat i hele vor periode men uden mange konkrete oplysninger. En ganske pudsigt én gives her:

"Frk. Ludvigsens Pensionat, Guldsmedgade 33: "Ved en Fejltagelse var Søndagsmiddagen i Gaar averteret uden Dessert. Desserten bliver Kræmmerhuse med Flødeskum". Aa. St. 25/2 1928.

1/6 1929 overgik pensionatet iflg. Aa. St. til hr. I. P. Hansen. 1932 skiftede etablissementet navn igen til "Grand Pension".

Aa. St. 9/7 1932: "Grand Pension". Pensionatet Guldsmedgade 33, 2. Et flot møbleret Værelse med egen Indgang til Leje".

Dette velklingende navn er borte i Demokraten 13/6 1937: "Pensionatet Guldsmedgade 33. Kr. 55 pr. Maaned, 13 Kr. pr. Uge. L. G. Christensen, ny Vært". En enslydende annonce ses i Aa. St. 29/4 1938.

34

I nr. 34 befandt sig 1937 og 1938 et pensionat (Fru Svendsens) uden yderligere oplysninger. Aa. St. 7/11 s. å.

.....

Volden

5

"Pension, 12 Kr. pr. Uge. Samme Sted et møbleret Værelse med fuld Pension. Johanne Hansen, Volden 5". Demokraten 15/1 1932.

6

"Dalsgaards Pensionat, Volden 6 (Hj. af Volden og Rosensgade) sætter Pensionatsprisen op fra Kr. 11,- til 12 Kr. pr. Uge." Aa. St. 21/5 1937.

"Pensionærer 13 Kr. ugentlig. Pensionatet Volden 6". Aa. St. 25/10 1938. Det var da priser o. a. var ved at gå opad inden krig og besættelse.

18

"4-5 Herrer kan faa Pension i privat Hjem. 18 Kr. ugentlig. Volden 18, 1. Sal. Christensen". Demokraten 14/3 1924. Det erindres, at der igennem disse år også var restauration i stueetagen.

"Husk Volden 18, 2. Sal. Fuld Kost 14 Kr. ugentlig". Demokraten 27/8 1925. En klækkelig nedsættelse. Er det nu et andet pensionat?

"Møbleret Loftsværelse, elektrisk Lys, fuld Pension, 19 Kr. ugentlig, faas straks. Volden 18, 2. Sal". Aa. St. 21/10 1927. Altså

både og.

.....

Nr.

"Værelse til Leje straks med Pension, Volden 18. 14 Kr. ugentlig. God, kraftig Kost, Aftenkaffe". Aa. St. 7/1 1931.

"Et møbleret Værelse til Leje. Kost og Logi 13 Kr. ugentlig. Volden 18, 2. Sal". Aa. St. 25/8 1934.

"Et møbleret Værelse til Leje. Kost og Logi 14 Kr. ugentlig. Volden 18, 2. Sal". Aa. St. 2/1 1935.

"Fuld Pension med Aftenkaffe. 10 Kr. pr. Uge. Volden 18, 2." Aa. St. 5/7 1935. Her er logiet ikke med. Bølgebevægelsen er ganske markant.

.....

Badstuegade

18 "Fuld Pension. 90 Kr. pr. Md. Badstuegade 18, St." Aa. St. 1/6 1921.

Da lå prisniveauet for kost endnu højt.

"Nogle Herrer kan faa fuld Pension. 80 Kr. pr. Md., 20 Kr. pr. Uge. Badstuegade 18, Stuen". Demokraten 30/1 1922. Prisfaldet er sat ind.

.....

Graven

4-6 Her lå i en lang ~~årække~~ et spisehus. 1924 hed det IOGT's Afholdsrestaurant. 1925 er navnet "Betania", og senere har det intet egenavn. Annoncerne er ret uoplysende.

.....

Rosensgade

11 "Fru Ottows Pensionat, Rosensgade 11, 1. Fuld Kost 19 Kr. pr. Uge, 75 Kr. pr. Md." Aa. St. 28/4 1922.

12 "Byens bedste Pensionat, Afholdsrestaurationen, Rosensgade 12. Fuld Pension 22 Kr. pr. Uge. Værelser til Leje". Demokraten 17/6 1921. I øvrigt averterede pensionatet med værelser med pension til 110-120 Kr. mdl. i Aa. St. 29/9 1921.

Kort efter skiftede stedet navn.

"Rosenhallen". Fuld Pension 80 Kr. pr. Maaned, 20 Kr. pr. Uge". Aa. St. 22/1 1922.

"Rosenhallen". Fuld Pension 75 Kr. pr. Md., 20 Kr. pr. Uge." Demokraten 1/4 s. å.

"Pensionærer modtages. 18 Kr. pr. Uge, 70 Kr. pr. Maaned. "Rosenhallen", Rosensgade 12." Sst. 9/9 s. å.

- Nr. "18 Kr. om Ugen, 70 Kr. mdl. Rosensgade 12. Ny Vært. M. Thygesen".
Aa. St. 5/4 1923. Sst. 1/8 s. å. fortælles, at fru Petersen var ejer.
Samme priser. Der skete altså en kraftig, successiv nedsættelse af
disse igennem 1922. Navnet "Rosenhallen" synes at være borte.
"Pensionatet Rosensgade 12. 18 Kr. om Ugen. Værelser til Leje.
Middag 2 Retter med Kaffe 1,50 Kr." Aa. St. 5/7 1924.
"Ny Værtinde. Pensionatet Rosensgade 12. Petrine Jensen. 20 Kr. om
Ugen, 80 Kr. maanedlig. Nogle Værelser kan ogsaa faas til Leje".
Aa. St. 10/6 1925. Der kom altså et nyt prisopsving, der dog skulle
vise sig uholdbart.
"Pensionærer modtages. 70 Kr. pr. Maaned; 18 Kr. pr. Uge. Aftenkaf-
fe gives. Frk. Jensen, Rosensgade 12". Aa. St. 30/12 1926
"Pensionærer modtages. 18 Kr. pr. Uge. Rosensgade 12". Aa. St.
29/4 1941. Altså samme niveau som 15 år tidligere. De mellemliggen-
de år er ikke udtages, men der har utvivlsomt været "bølgedal", jfr.
ndf.
- 21 "Pensionærer modtages. 19 Kr. ugl. Rosensgade 21, 2". Aa. St. 8/8 1941.
.....

Torvene

Store Torv

- 8 "Pension, Store Torv 8, 1. Sal. 53 Kr. mdl., 13 1/2 Kr. ugentlig".
Aa. St. 4/9 1928. Annoncen gentages sst 27/10 s. å. En ganske pudsigt
talkombination!
"Pensionærer modtages. 16 Kr. ugl. C. Christiansen, Store Torv 8, 2."
Aa. St. 14/1 1930. Er pensionatet flyttet en etage op, eller var der
2 af dem i samme ejendom? Der er sket en tilsyneladende umotiveret
prisstigning.
"Handels- og Kontorfolkenes Pensionat, Store Torv 8, 2. Sal anbefa-
ler sig med 1. Kl.'s Pension. 60 Kr. pr. Md. Værelser til Leje".
Der appelleres til det "pænere" pensionatspublikum! Derfor er ~~Ed-~~
ger prisen måske også, skønt lavere end i 1930, betydeligt over gen-
snittet for 1934 på 51 kr. mdl. Aa. St. 29/5 1934. Huset blev
snart efter nedrevet og et mere moderne opbygget.
- 9 "God, kraftig Kost. 20 Kr. pr. Uge, Store Torv 9, 1. Sal". Demokraten
28/4 1922.
"Pensionatet Store Torv 9. Herrer af Kontor- og Handelsstanden mod-
tages. Ny Vært." Aa. St. 24/7 1922. En lignende begrænsning som før.
Fra Lille Torv er kun fundet én, til gengæld ret original, annonce:
"1. Kl. Damepensionat ved (?) Lille Torv aabner 15. Okt. Elisabeth
Andersen". Aa. St. 13/10 1935. Der ses ikke mere derfra.

Nr.

Vestergade

- 5 "Fru C. Poulsens Pension, Vestergade 5, 2., anbefales". Aa. St. 16/6 1938. Det er ikke meget oplysende, men samme fru P. havde flyttet en del rundt forinden, Banegaardsgade 25, Immervad 4, Skolebakken 17 og Søndergade 8. Hun er i øvrigt forevigtet flere steder i digteren Thorkild Bjørnvigs selvbiografiske cyklus. Hun blev efterfulgt på det sted af en navnefælle.
- "1 Kl. Pension. 80 Kr. mdl. Frk. G(udrun) Poulsen, Vestergade 5, 2." Aa. St. 13/3 og 30/4 1941.
- 6 A "Fuld Pension 80 Kr. pr. Md. Vestergade 6 A." Aa. St. 12/5 1923.
- 6 B "1. Kl. Pension. Pensionærer modtages. Herrer 70 Kr., Damer 65. 17 Kr. pr. Uge. Fru Jensen, Vestergade 6 B." Aa. St. 20/2 1927. "Mandsdiskriminationen" synes altså ikke at gælde for ugepensionærer. Dette pensionat er et af de få, der kan følges nogenlunde støt under skiftende ejerinder i hele den valgte periode. Sikkeret baseret på et stabilt klientel.
- "Fru Plambechs Pension modtager Pensionærer til 1. Kl.'s Pension. 65 Kr. mdl. Møblerede Værelser med Centralvarme og Bad til Leje. Vestergade 6 B, 1." Aa. St. 29/8 1931. Så er der skiftet ejerinde, der senere (muligvis) flyttede til Søndergade 8. Prisen ligger stadig noget over den gennemsnitlige.
- 1/10 1935 fortælles i Aa. St. uden yderligere informationer, at frk. Dalls Pensionat flytter fra Vestergade 6 B til Aaboulevarden 3 B (den nye ejendom). Der er altså sket et ejerskifte i mellemtiden.
- "Handels- og Kontorpensionatet Vestergade 6 B. 1. Kl. Pension. 14 Kr. ugl." Aa. St. 10/2 1938. Ejeren røbes ikke, men nu er prisen gennemsnitlig. En ny frk. rykkede snart ind.
- "Frøken Birchs Pensionat. 1. Kl. Pension tilbydes. Værelse til Leje. Vestergade 6 B." Aa. St. 15/4 1941.
- 10 "Pensionærer modtages. 15 Kr. ugl. Vestergade 10". Aa. St. 8/11 1930.
- Frue Den tilgrænsende Frue Kirkeplads inddrages her.
- Kirke 1 "Pensionærer kan atter modtages. 75 Kr. pr. Md. Frue Kirkeplads 1. Plads Stuen". Aa. St. 26/10 1922
- "Pensionærer modtages til 1. Dec. 65 Kr. pr. Måned. Frue Kirkeplads 1, St.". Sst. 30/11 s. å. En betragtelig nedsættelse. Men det gik lidt opefter igen året efter.
- "Fuld Pension 17 Kr. ugl. Frue Kirkeplads 1, St." Pensionatet forsvandt formentlig i forbindelse med opførelsen af "Kvindernes Hus" 1928.

Vestergade fortsat

- Nr.
- 23 "God, nærende Kost - 15 Kr. pr. Uge - Vestergade 23 over Porten." Demokraten 13/8 1926.
- 25 "Pensionatet "City" aabner den 1. Juli for Herrer og Damer. En god, kraftig Kost for 16 Kr. Fru Johansen, Vestergade 25 A, 1. Sal". Aa. St. 29/6 1927. Annoncen gentages dagen efter med en avertering om et møbleret loftsværelse til leje.
- 27 "Møbleret Loftsværelse ledigt straks eller den 1. God Pension fåas. 70 Kr. (mdl.?). Fru Nissen, Vestergade 27, 3." Aa. St. 19/7 1922. Annoncen gentages sst. 1/11 s. å. og 29/4 1923.
- 30 "Pensionat. Pensionærer modtages. Fuld Pension 90 Kr. pr. Maaned. Vestergade 30, 1." Aa. St. 30/5 1921.
"Pensionatet Vestergade 30, 1. Kr. 80 pr. Md. Damer Moderation". Aa. St. 28/3 1922.
"Fuld Pension faas. Herrer 80 Kr. pr. Md., Damer 70 Kr. Fru Jensen, Vestergade 30, 1." Aa. St. 28/6 1923.
"Pension. 13,50 Kr. ugl. Vestergade 30, 1." Aa. St. 2/1 1930.
- 45 "Fuld Kost 13 Kr. om Ugen. Middagskøkkenet Vestergade 45, 1. Sal". Demokraten 20/10 1928 og Aa. St. 23/10 s. å.
- 48 "Nyt Pensionat. Fru Stenberg, Vestergade 48, 1. Fuld Pension 15 Kr. pr. Uge, 60 Kr. pr. Maaned". Aa. St. 30/4 1928.
- 52 "Pensionærer modtages. 14 Kr. ugl., 55 Kr. mdl. Vestergade 52, 2." Aa. St. 31/7 1930.
- 84 I gadens sidste ejendom på højre hånd, nr. 84, annoncerede en fru Ida Jacobsen med moderate priser og personelevator. Det var meget passende, da pensionatet lå på 3. sal. Aa. St. 4/12 1931. Men elevatorer var sjældne dengang endnu!

.....

Vesterport

- 4 Det erindres, at Hotel "Vestjylland" i nr. 4 også lejlighedsvis søgte pensionærer. Demokraten 25/6 1926 til 17 Kr. pr. Uge.
- 7 "Et 1. Kl. Pensionat er aabnet. Pæne Pensionærer modtages. 15 Kr. ugentlig. Anne Petersen, Vesterport 7". Aa. St. 14/5 1929. Ejendommen blev nedrevet i begyndelsen af 1930'erne, da FDB's store bygning blev rejst her, og beboelse forsvandt.
- 8 "Efter Istandsættelse af Lokalerne aabnes 7/5 et 1. Kl.'s Pensionat Vesterport 8, 1. Fuld Kost 12 Kr. pr. Uge. Fru Grethe Rasmussen. Ny Værtinde." Aa. St. 6/5 1933. Der har altså været pensionat der før.
- "Det jyske Køkken" er flyttet til Vesterport 8, 1. Fuld Kost 10 Kr.

- Nr. ugl., 40 Kr. mdl. 7 Middage 4,25 Kr. Bringes overalt". Demokraten 8/10 1933. Fra Grethe Rasmussen fik således kun 5 måneder her. "Det jyske Køkken" havde året før taget sin begyndelse Nørregade 14, jfr. ovf. Prisen er i øvrigt den laveste i perioden, det absolute bundpunkt.
- "Jydsk Køkken". Spisegæster modtages. 12 Kr. ugl. Indehaverske Fru Sørensen, Vesterport 8, 1." Aa. St. 16/3 1939. Er det nu det samme eller noget nyt?
- "Pensionærer modtages. 14,85 Kr. pr. Uge. "Jysk Køkken", Vesterport 8, 1." Aa. St. 14/3 1941.
- "Pensionatsforeningen "Gryden" (se ndf.) holder Demonstrationsaften Vesterport 8, 1."

.....

Vesterbrogade

- 13 "Pensionærer modtages. Vesterbrogade 13. 15 Kr. ugl." Aa. St. 1930.

.....

Vesterallé

- 20 "Fuld Pension 75 Kr. Studenter og Kontorfolk. Kok Sørensen, Vesterallé 20, 1." Aa. St. 27/8 1941.
- "Fuld Pension Kr. 70. Morgenkaffe, Middag med 2 Retter, Eftermiddagskaffe, Aftensmad varm Ret, Aftenkaffe. Sørensen, Vesterallé 20, 1." Sst. 15/9 s. å. Nedsættelse og udvidelse af traktementet!

.....

Marstrandsgade

- 2 "Mit 1. Kl. 's Pensionat, Marstrandsgade 2, "Marstrandsborg", anbefales. 70 Kr. pr. Maaned. Frk. E. Nielsen". Aa. St. 29/4 1929. Det er muligt, pensionatet er identisk med hotellet og restauranten dér, se ovf. afsnit I. Prisen er langt over den gennemsnitlige.
- 11 "6 á 8 unge Mænd kan faa god Kost i privat Hjem. 17 Kr. om Ugen. Marstrandsgade 11, 2. S." Demokraten 3/2 1926.

.....

Lundbyesgade

- 9 Den 1. Juli aabnes et 1. Kl. 's Pensionat i et privat Hjem. Pris mdl. 70 Kr., ugl. 18 Kr. Lundbyesgade 9, 2 th. Fru Skafte Schmidt." Aa. St. 28/6 1940.

.....

Nr. Frederiksgade

- 5 "Fru Epplers Pensionat, Frederiksgade 5. Fuld Pension 55 Kr. pr. Md., 14 Kr. pr. Uge. Fru Ida Jacobsen, ny Indehaver". Aa. St. 9/6 1932. Prisen er i overkanten for året. Fru Eppler har vi mødt i Studsgade 3, Guldsmedgade 31 og vil møde igen i Søndergade 56, hvorfra hun kom til Frederiksgade 5. Men på annoncens tidspunkt var hun altså allerede rykket ud derfra igen og kan ikke følges videre. Den ny indehaverske, Ida Jacobsen er mødt i Vestergade 84, 3. 1/2 år før. Der er intet udtaget derfra senere. Huset blev nedbrudt i forbindelse med "Busgadens" anlæggelse i slutningen af 1960'erne.
- 20 "Pension "Frederikshal". Pr. Uge 17,50 Kr. Frederiksgade 20, 1." Aa. St. 31/3 1941. Altså 70 Kr. mdl.
"Pension "Frederikshal", Frederiksgade, (~~intet husnr. & annoncen~~) God Pension. 80 Kr." Aa. St. 29/10 1941. Et kraftigt prishop. Pension "Frederikshal" havde averteret flere gange fra midten af 1930'erne men uden relevante oplysninger.
- 36 "Fuld Pension 18 Kr. Frederiksgade 36, 1. Sal". Aa. St. 2/8 1923.
- 38 "Fuld Kost 18 Kr. pr. Uge. Frederiksgade 38, St. over G." Demokraten 10/2 1922. Sst. 28/4 s. 1. er prisen nedsat til 16 Kr. pr. Uge.
- 42 "Værelse med Pension. 90 Kr. Frederiksgade 42, 1." Aa. St. 2/7 1921.
"B. Boyes Pensionat, Frederiksgade 42, 1., anbefales." Sst. 6/7 s. å.
"Fru Boyes Pensionat. Værelse med fuld Pension 90 Kr." Sst. 15/7 s. å. Efter formuleringen at dømme et "både og" og da temmeligt billigt, jfr. ndf. Derefter ejerskifte.
"1. Kl.'s Pension. Damer 70 Kr. mdl. Herrer 80. M. Eriksen. Frederiksgade 42, 1." Sst. 18/12 1922. Nu er der åbenbart kun tale om månedlig kostpris.
1924 blev pensionatet overtaget af fru M. Nielsen iflg. Demokraten 1/4 1924. Hun anbefalede if. Aa. St. 30/8 1928 pensionatet til håndværkere men uden yderligere prisoplysninger. 10 år senere hed det "Lykkes Pension". Aa. St. 10/4 1938.
- 45-47 Dernæst mødes et etablissement, der flittigt har afgivet annoncer gennem vor periode, nemlig "Centralpensionatet" i nr. 45-47. Denne ejendom ejedes jo, som omtalt ovf., af "Velgørenhedsselskabet", men dette pensionat har så vidt ses intet med valgørenhed at skaffe; det var en ganske almindelig erhvervsvirksomhed af den her behandlede art.
"Pension á 22 Kr. pr. Uge samt delvis Kost. "Centralpensionatet" Værelse til Leje". Demokraten 18/4 1921.

Nr.

- "Centralpensionatet": Nogle Pensionærer søges til fuld Kost. 18 Kr. pr. Uge. J. Søjbjerg. Frederiksgade 45". Sst. 26/4 1922. En ret betydelig nedsættelse af kostprisen.
- "Værelse med fuld Pension 24 Kr. ugentlig. Fuld Kost 18 Kr. ugentlig. "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47. Ny Vært". Sst. 25/3 1924. Annonce med næsten samme ordlyd og pristilbud sst. 6/6 1925.
- "Nogle pæne Herrer kan faa Pension og Værelse med egen Indgang og elektrisk Lys for 90 Kr. mdl. "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47". Sst. 14/5 1927.
- "Fuld Kost 16 1/2 Kr. ugentlig. "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47". Sst. 8/6 s. å.
- "Et møbleret Værelse med Pension er til Leje straks. 22 1/2 Kr. ugentlig. "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47". Sst. 23/9 s. å.
- "Centralpensionatet" annoncerer med Radio i Pensionærernes Dagligstue". Sst. 20/10 s. å. Vi var endnu i radioens "barndomstid", og den slags tilbud var et trækplaster for de (endnu) ikke ejende og "ukulturelle" pensionærer, der ikke interesserede sig for klaver-spil!
- "Kost og Logi 84 Kr. pr. Md. "Centralpensionatet". Sst. 31/10 s. å. En ny nedsættelse.
- "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47. Fuld Kost 16 1/2 Kr. ugl". Sst. 12/1 1928.
- "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47. Fuld Kost 14 Kr. ugl." Sst. 16/2 s. å.
- "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47. Kost og Logi 20 Kr. ugentlig. Sst. 12/4 s. å.
- 14/5 1929 blev stedet anbefalet udenbys tilrejsende blandt flere andre caféer o. l. i et stort avertissement i Aa. St. om gode madsteder i byen. Se f. eks. også ovf. "Automatcaféen i Guldsmedgade". Værten hed dengang A. Wesenberg.
- "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47. 50 Kr. mdl. med Aftenkaffe". Aa. St. 24/1 1930.
- "1. Kl. Pensionat Frederiksgade 45. Pension 10 Kr. pr. Uge. Værelse med Pension 65 Kr. mdl." Sst. 25/2 1932. "Bundpunktet" er nået.
- "Fuld Pension med Aftenkaffe 10 Kr. pr. Uge. Møbl. Værelse med Adgang til Tlf. til Leje (uden prisangivelse). Pensionatet Frederiksgade 45". Sst. 12/6 s. å. I de 2 sidste annoncer ses navnet "Centralpensionatet" ikke. Muligvis hed det da "Spiserestaurationen i Frederiksgade 45-47", jfr. Finn H. Lauridsen: "Flink betjening, god mad, propre senge". For ethvert hjem - Århus i avisannoncer 1900-1960, 1989, s. 66-71.

Nr.

- "Værelse med fuld Pension ledigt straks. 18 Kr. ugentlig. "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47". Aarhusposten 15/2 1935. Navnet synes at være kommet igen, og priserne er på vej lempeligt opad igen. Nu kan dette pensionat ikke følges længere.
- 70 "Pensionatet Frederiksgade 70. Undertegnede anbefaler sig med Kost 15 Kr. ugentlig. Ny Indehaver Kathrine Andersen, forhen "Isefjord", Holbæk." Aa. St. 13/7 1929.
- 73 "Pension i Privathjem. 5 - 6 unge Herrer søges til Juni. 17 Kr. ugentlig, 70 Kr. månedlig. Frk. Brandt, Frederiksgade 73". Aa. St. 17/5 1927.
- 74 "Frk. N. Jørgensens Pensionat, Frederiksgade 74, 1. t. v. 1. Kl.'s Pension. Middag 1,50 Kr. Fuld Pension 20 Kr. pr. Uge, 80 Kr. pr. Maaned". Aa. St. 16/8 1925. Noget over gennemsnittet for det år. "Pensionat har nedsat pris. Fuld Pension 16 Kr. ugentlig, 68 Kr. månedlig. Fru Nielsen, Frederiksgade 74, 1." Demokraten 1/3 1926. Formentlig en nedsættelse, der bringer prisen meget nær gennemsnittet, i forbindelse med ejerskifte. Men denne nedsættelse var åbenbart for kraftig for fru Nielsen. Hun fortrød den i en i øvrigt enslydende annonce sst. 27/4 s. å. og satte prisen op igen til hhv. 17 og 70 Kr! "Nogle faa Pensionærer modtages. Fuld Kost fra 16 Kr. ugl. 62 Kr. mdl. E. Wind, Frederiksgade 74, 2. t. v." Sst. 10/2 1927. Er der nu tale om et nyt pensionat ovenpå det gamle eller om opflytning med ejerskifte. Prisen er nu sat som minimum, men rammer lige det faktiske gennemsnit.
- "Nyt Pensionat. 15 Kr. om Ugen. Konditoriet Frederiksgade 74". Aa. St. 27/1 1931. Vi kan ikke komme længere med nr. 74. I afsnit I oplyses, at der senere kom en afføldsrestaurant "Alhambra" her.
-
- J. M. Mørksgade
- 1 "Nyt Pensionat. Fuld Pension 12 Kr. pr. Uge. Møbl. Værelse til Leje. Hotel Garni, Mørksgade 1." Aa. St. 25/11 1935.
- "Hotel Garni, Mørksgade 1, 2. Ugentlig Pension med Aftenkaffe 12 Kr. 2 dobbelte og 1 enkelt Værelse udlejes". Aa. St. 26/8 1936.
- "Hotel Garni, Mørksgade 1. Værelse fra 4 Kr. pr. Uge. Fællesstue 1 Kr. pr. Nat, 4 Kr. pr. Uge". Aa. St. 15/1 1938. Nu synes institutionen mere at minde om et "herberg". Der kommer ikke flere meldinger om kostpris. I Aa. St. 26/2 1940 søges en dygtig pige til "Hamborgs Hotel Garni", Mørksgade.

Nr.

- 3 Også hos naboen forelå et ejendommeligt blandingsfænomen
 "Afholdshotellet Mørksgade 3. Frokostretter fra 85 Øre. Middag
 2 Retter og Kaffe Kr. 2.00". Aa. St. 3/9 1926.
 "Spiserestaurationsen Mørksgade 3. For Handels- og Kontorfolk.
 Fuld Pension 55 Kr. pr. Md., 13 Kr. pr. Uge. Chr. Lyhne". Demokra-
 ten 6/7 1934. Prisen er i overkanten. Den underskrevne Chr. Lyh-
 ne må antages at være den samme, der 1936 blev vært i Café "Hjør-
 net" i Frederiksgade 68, se afsn. I.
 ""NIOGT", Mørksgade 3. 14 Kr. pr. Uge, 55 Kr. pr. Maaned. C.
 Jespersen (ny Vært)". Aa. St. 1/6 1935. Priserne er endnu mere
 i overkanten. Det får stå hen, om denne kendte afholdsorganisation
 har været ejer i længere tid eller er kommet til senere.
 ""De Unges Hus", Mørksgade 3. Pensionærer modtages. Fuld Pension
 med Aftenkaffe 14 Kr. pr. Uge". Demokraten 1/9 1936. En ny beteg-
 nelse og vel også en ny karakter. DUH befandt sig i denne ejendom
 flere år endnu (egen erindring).

.....

Christiansgade

- 25 "Pensionat. Flere Damer kan faa fuld Pension. 70 Kr. mdl.
 Christine Nederby". Christiansgade 25, Stuen". Aa. St. 31/10
 1923.
 26 ""KFUK's" Pensionat, Christiansgade 26. Fuld Pension kan faas."
 Aa. St. 24/8 1923. For en gangs skyld er det mindre beløb ikke
 så lidt under gennemsnittet, mens det højere netop rammer det!

.....

Immervad

Er der ikke mange konkrete oplysninger fra. I nr. 4 åbnede omtalte
 fru C. Poulsen sit pensionat nr. 2 på 1. sal nr. 4 oven over
 boghandelen. Aa. St. 19/10 1927. I nr. 7, på hjørnet af Sct.
 Clemensstræde, lå på 1. sal et pensionat i 1920'erne.

.....

Louisegade

- 30 "Nyt Pensionat. Dannede Herrer kan faa fuld Kost. 70 Kr. mdl.
 Mortensen, Louisegade 30". Aa. St. 9/2 1923.

.....

Nr.

Aagade

- 12 "Den bedste Kost faar De i "Spisehuset", Aagade 12. Fuld Kost pr, Uge 16 Kr." Demokraten 5/1 1923. "Spisehuset" lå altså i den lille klynge gamle, nedslidte huse på Ågades højre side, omtrent nede ved Mindebroen og Revet. De blev endelig nedbrudt ved åens overdækning i slutningen af 1930'erne. Det erindres fra afsnit I, at der i nr. 14 A i 1920'erne lå "Aarhus Folkekøkken", muligvis en analog virksomhed.
- "Kostgængere søges. 17 Kr. ugentlig. Aagade 12". Demokraten 16/1 1926.
- "Pensionatet Aagade 12. Fuld Kost 16 Kr. ugentlig". Demokraten 9/7 s. å.
- "Pensionatet Aagade 12. Møbleret Værelse med Kost 20 Kr. ugl." Sst. 1/10 s. å.
- "Pensionatet Aagade 12. 15 Kr. ugentlig, 60 Kr. mdl." Sst. 12/1 1928. Trods de mange prissvingninger er gennemsnittet stort set holdt. Snarere lidt under end over. Herefter "sander oplysningerne til".

.....

Aaboulvard

- 3 "Dalls Pension, Aarhusgaarden, Aaboulvard 3, 1. t.h." Aa. St. 30/4 1938. Formentlig tidl. Vestergade 6 B. Ellers ingen oplysninger.
- 5 "4-5 Damer kan faa god Pension. 55 Kr. mdl. Fru Holbechs Privatpension. Aarhusgaard 5, 4." Aa. St. 10/2 1939.

.....

Fiskergade

- 20 "Pensionærer ønskes i et privat Hjem. 14 Kr. ugl." Demokraten 7/12 1926.
- 33 "Jexens Pensionat, Fiskergade 33 (Ved Clemens Bro). 80 Kr. pr. Md!" Aa. St. 24/1 1923. Sst. 28/1 s. å. er indehaveren M. Simmelhag til samme pris. Er det den samme Simmelhag, der 1927 kommer til Søndergade 27? (Fiskergade 33-37 blev en tid kaldt "Tøjhuset"; Aa. St. 14/9 1930)
- 87 "Fuld Pension 16 Kr. ugl. Fiskergade 87, 1." Demokraten 27/4 1927.
- 90 "Pensionærer ønskes til Kost i privat Hjem. 14 Kr. ugl. Fiskergade 90.1." Demokraten 5/11 og Aa. St. 20/11 s. å.

.....

Nr.

Østergade

- 3 "1. Klasses Pensionat. 12 Kr. pr. Uge, 48 Kr. pr. Maaned. Østergade 3 C." Aa. St. 14/2 1933.
- 13 "Pension med Aftenkaffe 60 Kr. pr. Md. Østergade 13, 2!! Aa. St. 3/2 1939.
- 25 ""Central-Pensionatet", Østergade 25, anbefaler sig med god borgerlig Kost. 13 Kr. ugl. Flere ledige Værelser. Erna Vad". Demokraten 21/10 1937. Både virksomheds- og ejernavn er kendt fra før. Det første fra Frederiksgade 45-47, hvis sidst udtagne annonce var fra 1935. Det andet fra Hjelmensgade 11, hvorfra hun annoncerede saa sent som 5/7 s. å. Der blev imidlertid snart skiftet ejer. "Pensionatet Østergade 25, 1. modtager Pensionærer. 13 Kr. pr. Uge, 50 Kr. pr. Md. Fru Lægs". Aa. St. 6/7 1938. Under gennemsnittet.
- 29 "God Kost faas, 18 Kr. ugentlig. Østergade 29, 2. Sal". Demokraten 11/8 1922.
- "God Pension faas. 68 Kr. pr. Maaned. Petersen, Østergade 29, 2." Sst. 31/1 1924. Er han flyttet en etage op?
- "God Pension, 70 Kr. pr. Maaned, faas. Pensionatet Østergade 29, 3!! Sst. 1/10 s. å.
- 44 "God Kost faas. 17 Kr. pr. Uge, 68 Kr. pr. Maaned. Østergade 44, 1., Olga Christensen". Sst. 1/8 1926.

Søndergade

Søndergade var en gade med livlig pensionatsaktivitet.

- 1 B "1. Juli begynder undertegnede et 1. Klasses Pensionat i "Ankerhus", Søndergade 1 B, 2. Sal. 3 mellemstore Værelser til Leje. Aa. St. 27/6 1928. M. J. (1893-1983) vedblev at drive pensionat længe efter den behandlede periode, men giver desværre ingen oplysninger om priser. Personligt bekendtskab.
- 5 "Pension med Aftenkaffe. 12 Kr. ugentlig, 45 mdl., Søndergade 5, 3." Aa. St. 29/12 1932.
- 8 Perioden begyndte med "Provinshotellet", der snart afløstes af et egentligt pensionat med skiftende ejersker, der dog ingen oplysninger gav om priser. 1932 var det en frk. Plambech, hvis navn er kendt fra Vestergade 6 B, hvor hun dog benævnes fru P. En senere den omtalte fru C. Poulsen.
- 11 "Fuld Pension 18 Kr. pr. Uge. Søndergade 11." Demokraten 3/2 1924.

- Nr. Søndergade fortsat
- 17 "1. Dec. aabnes et 1. Kl.'s Pensionat for Handels- og Kontorfolk, Søndergade 17, 2. t.v." Aa. St. 29/11 1921.
- "Prøv det nye Pensionat Søndergade 17, 2. Sal. God Kost. 18 Kr. ugentlig". Demokraten 11/5 1926. Da var pensionatet da ikke så nyt endda, men der var muligvis skiftet ejer.
- "Haandværker! Prøv Pensionatet Søndergade 17, 2. Sal. De vil blive tilfreds! 18 Kr. ugentlig! 3 dage senere end forrige avertissement, sst. 14/5 s. å. Nu er appellen i hvert fald rettet mod et andet klientel end i 1921.
- "Pensionatet "Lille Grand", Søndergade 17. 17 Kr. ugentlig. Fru Jacobsen! Aa. St. 4/8 1926. Få dage efter var der nyt ejerskifte.
- "Fru Johansens Pensionat hedder nu "Lille Grand", Søndergade 17". Sst. 27/8 s. å.
- "Husk Pensionatet "Lille Grand", Søndergade 17. anbefales god Kost til 17 Kr. ugentlig". Demokraten 31/10 s. å. Annoncen gentages næsten identisk sst. 23/11 s. å.
- "Stort nyt Pensionat. "Lille Grand", Søndergade 17, 2. 2 Stuer med nyt Klaver og Kurvemøbler stillet til Raadighed. Frk. K. Møgballe". Aa. St. 15-16/4 1927. Pensionatets "nyhed" proklameres igen. Annoncen indeholdt en alvorlig trykfejl!
- "Haandværkere og Kontorfolk. Fuld Pension 16 Kr. ugl. Søndergade 17 2. Sal". Demokraten 26/5 s. å. Denne kombination af klientgrupper er nok den eneste i materialet!
- 13/7 s. å. måtte Aa. St., altså efter 3 måneders forløb, redressere sin fejl: "Værtinden i Pensionatet "Lille Grand, Søndergade 17, hedder Møballe, ikke Møgballe"!
- "Lille Grands" dage var imidlertid også snart talte.
- "Torsdag den 15. Aug. aabnes et nyt stort Pensionat Søndergade 17, 2. Sal. "Middelstandens Pensionat". 15 Kr. pr. Uge, 60 Kr. pr. Maaned". Aa. St. 13/8 1929. Atter en navneforandring til det "nygamle" etablissement med en meget uklar klientgruppe.
- "Pensionærer modtages. Tarnow, Søndergade 17, 2. 15 Kr. ugl!" Aa. St. 16/1 1930. Derefter blev der stille om det.
- 23-25 "Pensionat "Grand". Den 3. Januar aabner jeg et 1. Kl. Pensionat Søndergade 23-25, 1. Sal. Fuld Pension og Middagsabonnenter modtages. Middagsmad udbringes. Anna Petersen". Aa. St. 30/12 1923.
- Et "Grand" førend det "lille Grand". Men der er ikke nogen konkrete prisoplysninger derfra.
- "Jeg undertegnede aabner 1. Maj et Pensionat under Navnet "Handels-

Nr. Søndergade fortsat

- standens Pensionat", Søndergade 23-25. 65 Kr. mdl., 17 Kr. ugl. Fru Simmelhag". Aa. St. 24/4 1927. Der var også andre pensionater af dette navn i perioden.
- 32 I Pensionatet Søndergade 32 er der Plads til 4 pæne Pensionærer. Frokost 12-2, Middag 5 1/2-7. God Pension 60 Kr. pr. Md. Ærbødigst M. Andersen". Aa. St. 12/3 1930.
- 56 "Fru Epplers Pensionat og Middagskøkken er flyttet til Søndergade 56, 2. Fuld Pension 60 Kr. om Maaneden". Aa. St. 30/6 1930. Det var fru Epplers 3. virkeplads i denne periode. Forhen Studsgade 3 og Guldsmedgade 31, dernæst Frederiksgade 5, jfr. ovf.

.....

Ryegade

- Der er ganske vist konstateret 6-7 pensionater i Ryegade i perioden men kun 2 med konkrete prisoplysninger.
- 7 "Spis i Pensionatet Ryegade 7. 13 Kr. ugentlig, 55 Kr. mdl." Aa. St. 1/7 1932.
- 47 "Pensionatet Ryegade 47 anbefaler sig med god, solid Kost. 18 Kr. Ingeborg Hansen." Demokraten 26/9 1924. Nr. 47 var den sidste ejendom på den gamle Ryegades venstre side, hjørnet af den tidligere Banegaardsgade (på vejen til Fredensgade), så det pensionat er i hvert fald forsvundet få år senere.

.....

Sønderallé

- 11 I nr. 11 lå i begyndelsen af vor periode en institution ved navn "Aarhus Afholdshotel", jfr. ovf. afsnit I. Det blev afløst af Buschs Pensionat, der annoncerede flittigt 1920'erne igennem. Det henvendte sig hovedsagelig til håndværkere men var meget karrig med informationer om priser.
- "Godt møbleret Værelse med elektrisk Lys 6 Kr. ugentlig og god Pension 19 Kr. ugentlig fra Fredag. Busch, Sønderallé 11 (Hjørnet af Amaliegade)." Demokraten 17/9 1924.
- "Prøv Buschs folkelige Pensionat. Hjørnet af Sønderallé og Amaliegade. Møblerede Værelser med Kakkelovne". Demokraten 20/10 1932. Centralvarme for ikke at tale om fjernvarme var langt fra hvermands eje dengang. Derefter synes der ikke at høres mere fra dette "folkelige" sted.
- 16 Nr. 16 var - i hvert fald i begyndelsen - af den stik modsatte kaliber.

Nr. Sønderallé fortsat

- "1. Kl. Pensionat og Hjem for Forretnings- og Handelsfolk aabnes 1/11. Sønderallé 16 v. Parkalléen. Fru Tenna Andersen". Aa. St. 29/10 1924. Det må have været omkring Parkalléens første dage.
- "Pension"City", Sønder Allé 16, modtager Pensionærer. God, kraftig Kost. 75 Kr. maanedlig. Middag 2 Retter og Kaffe med Kage 1,25 Kr." Aa. St. 30/9 og 30/10 1926. Prisen er betydeligt over gennemsnittet for det år.
- "Absolut 1. Kl.'s Pensionat er aabnet. Sønderallé 16, 1. M. Jørgensen og A. Kjeldsen". Aarhusposten 5/2 1932. Der er ikke udtaget mere fra nr. 16.
- 20 "Pensionatet Sdr. Allé 20 anbefales. Fuld Kost 15 Kr. ugl." Aa. St. 17/1 1930. Sst. 17/5 s. å. blev månedsprisen sat op til 65 kr. og 13/6 igen nedsat til 62 Kr. 60 kr. var gennemsnittet.
- 48 "God Kost. Privat Hjem. 15 Kr. ugl. Jensen, Sdr. Allé 48, 2." Demokraten 12/7 1928.
- 58 Endelig skal anføres her en enkelt annonce fra den ellers forbigåede "Rutebil-Café" fra afsnit I, Sønderallé 58.
- "Rutebil-Caféen". Søndags-Middagen: Wiener Schnitzel-Rombudding-Kaffe Kr. 1,75. Nogle enkelte Pensionærer modtages. 65 Kr. mdl." Aa. St. 21/1 1939.
-
- Rosenkrantzgade
- 20 Fru Roenborg, der tidligere havde drevet Café "Roenborg" i Frederiksgade 15 A, anbefalede i Aa. St. et "Handelsstandens Pensionat" i nr. 20, 1., ovenover restaurationen. Der kom dog ingen yderligere oplysninger derfra.
-
- Banegaardsgade
- I denne gade var der også ret livlig pensionatsaktivitet.
- 4 "Kost og Logi 18,50 Kr. ugentlig. Pensionatet Banegaardsgade 4, 1. Et møbleret Værelse til Leje straks". Aa. St. 14/12 1928.
- 18 "Pensionærer modtages. 13 Kr. ugentlig. Banegaardsgade 18, 1. Sal". Aa. St. 31/5 1929. 5/12 s. å. og 23/1 og 23/5 1930 blev annoncen gentaget sst. med tilføjelsen: "Kun 1. Kl. Varer bruges".
- 19 "Pension Banegaardsgade 19. God Kost 13 Kr. Radio, Billard til fri Afbenyttelse". Aa. St. 13/7 1936.
- 25 "Pensionærer modtages. Fuld Kost 75 Kr. pr. Md. Banegaardsgade 25". Aa. St. 28/12 1922.

Banegaardsgade fortsat

Nr.

- 25 Fru C. Poulsens Pensionat, Banegaardsgade 25, 1., anbefales".
Aa. St. 30/7 1926. Det var her fru P. startede efter at være blevet enke.
- 34 "Pensionærer modtages. 15 Kr. pr. Uge. Banegaardsgade 34, 1. t. h., "Havehuset". Aa. St. 14/12 1926.
- 37 "Spis til Middag i "Byens Køkken", Banegaardsgade 37. Fuld Kost 17 Kr. ugentlig." Aa. St. 18/10 1927.
Det ser imidlertid ud til, at dette "køkken" må være ophørt for længe efter at "genopstå" i ny skikkelse.
"Onsdag den 4. Maj aabnes "Byens Køkken", Banegaardsgade 37. Spisegæster modtages. Vegetar- og Diætkost efter Aftale. Cath. Frederiksen". Demokraten 1/5 1937. Desværre følges denne ret så løfterige kundgørelse ikke af nogen prisangivelse.
- 39 "Pension "Marmite". Inge Wolfsberg. Banegaardsgade 39, 3. 16 Kr. om Ugen". Aa. St. 24/5 og 3/11 1939, 5/1 og 7/1 1940

Banegaardsplads

Herfra er kun ét sted registreret.

- 4 "Pension "Grand", Banegaardspl. 4. 1. Kl.'s Pensionat fra 1. Nov. God Mad, hyggelige Værelser. Centralvarme, Bad, Telefon, Elevator. Abonnenter modtages til fuld eller delvis Kost." Aarhusposten 31/10 1936. Atter et "Grand". Desværre ingen priser fra dette "luksuøse" sted!

M. P. Bruunsgade

- 29 "Nyt Pensionat. Fredag 24/4 aabner jeg et 1. Kl.'s Pensionat. Fuld Pension pr. Maaned 60 Kr. M. Andersen, Bruunsgade 29, 2. Sal." Aa. St. 23/4 1931.
- 35 ""Spis godt, spis billigt". 13 Kr. pr. Uge. 55 Kr. pr. Md. Smaa og store Værelser. Bruunsgade 35, 1. Sal! Aa. St. 30/4 1939. Det tilbud var faktisk billigt. 60 Kr. var det gennemsnitlige.
- 64 Pension "Bruunshal", Bruunsgade 64 (v. Sct. Pauls Kirkeplads) anbefales. Fuld Pension 60 Kr. maanedlig. Middag 7 Kr. ugentlig". Aa. St. 24/3 1929. Næsten enslydende annonce 22/9 1930.

Strandvej

- 34 "Strandvejs Pensionat. 13 Kr. pr. Uge, 55 pr. Md. Fru Honoré, Strandvej 34, 2. t. v." Aa. St. 22/4 1933.

Nr. Sct. Paulsgade

- 7 "Pensionærer modtages. 60 Kr. pr. Maaned. Paulsgade 7, Stuen, lige ved Handelshøjskolen". Aa. St. 28/4 1930. Ejerskifte til Anna Kongsgaard iflg. sst. 6/11 s. å. med samme pris.
"Fuld Pension kan faas. 75 Kr. mdl. Fru Steenberg, Paulsgade 7, St." Aa. St. 6/9 1923.
"Fuld Pension med Aftenkaffe 55 Kr. pr. Md. Christensens Pensionat, Paulsgade 7, 1." Aa. St. 30/1 1939.
- 7 a God Pension, 13 Kr. pr. Uge, 55 Kr. pr. Md. Møbleret Værelse med Centralvarme til Leje straks, 30 Kr. pr. Md. Sct. Paulsgade 7 a, 2." Aa. St. 20/11 1937.

.....

Sct. Pauls Plads

- 2 "Pension Pauls Plads 2, 2. 60 Kr. mdl." Aa. St. 29/10 1939.
- 16 "Fru Broager, Sct. Pauls Plads 16, 2. Kr. 60 incl. Aftenkaffe". Aa. St. 29/10 1939.

.....

Marselisborg Allé

- 24 "Den 1. Februar aabner jeg et 1. Kl.'s Pensionat. Pris 60 Kr. pr. Maaned. Frk. Christensen, Marselisborg Allé 24, 2. t. v." Aa. St. 30/1 1929. Annoncen gentages sst. 19/4 s. å. med tilføjel- sen "2 Minutters Gang fra "Den jydsk Handelshøjskole"". Under- skrevet W. Christensen. Hun havde åbenbart forventet pensio- nærer fra elever eller lærere dér. Det vides ikke, om forvent- ningerne blev opfyldt.

.....

Tietgens Plads

- 11 "Pension med Aftenkaffe 55 Kr. mdl. Christensen, Tietgenspl. 11, St. t. h." Aa. St. 31/1 1938.
- 14 "4-5 unge Mænd kan faa god Pension. Pris 55 Kr. mdl. Risløv, Tietgens Plads 14, 3. t. v." Aa. St. 24/4 1939.

Strandvejen

- 34 "Strandvejens Pension anbefales. 13 Kr. pr. Uge, 55 pr. Md. Fru Honoré, Strandvejen 34, 2. t. v." Aa. St. 22/4 1938.

.....

Nr.

Frederiks Allé

- 75 B "Pensionærer modtages. 15 Kr. ugentlig. Fr. Allé 75 B. 2. Opgang Hallsti. Nielsen". Demokraten 11/6 og 21/6 1927.
- 116 "Fuld Kost 18 Kr. Frederiks Allé 116, 3. "Holberghus"". Demokraten 10/2 1922 og 20/4 s. å.
- 129 A "Frederiksallés ny l. Kl.'s Pensionat og Middagskøkken anbefales. 8-10 Herrer kan strax faa fuld Kost. 18 Kr. ugl., 70 Kr. mdl. Frederiksallé 129 A, 1." Demokraten 21/8 1925.

.....

Jærgaardsgade

- 39 "8 Mand kan faa fuld Kost med Aftenkaffe. 18 Kr. om Ugen. Jærgaardsgade 39, 1. Sal". Demokraten 23/5 1924. Gentaget sst. 1/8 s. å.
- 130 "Fuld Pension. 20 Kr. uglt. faas. Middagsmad Kr. 1,25. Hj. af Jærgaardsgade og St. Blichersgade l. 2. Sal t. v." Aa. St. 26/9 1921.

.....

Istedgade

- 19 "Fuld Kost kan faas i privat hjem. 55 Kr. pr. Md. Istedgade 19, 1" Demokraten 25/2 1928.
- 31 "6 Mand kan faa fuld Pension med Aftenkaffe. 18 Kr. pr. Uge. Istedgade 31, 1. Sal." Demokraten 19/6 1924 og 18/7 s. å.

.....

Jerichausgade

- 11 "Fuld Kost kan faas i privat hjem. 55 Kr. pr. Md. Jerichausgade 11, 1" Demokraten 25/2 1928.
- 16 "Familiepension Helgolandsgade 16. Fru H. Carré. Med Sprogstuderende tales om ønskes Engelsk, Tysk og Fransk". Aa. St. 11/11 1933. Det var altså en "åndfuld" værtinde, der ikke ville oplyse noget om så "materielle" ting som priser. Desværre vides det ikke, om der virkelig kom sprogstuderende pensionærer!
- 21 "God Kost faas for 17 Kr. pr. Uge. Helgolandsgade 21, 1. Sal". Demokraten 2/5 1922. Billigt på den tid.

.....

Dybbølsgade

16. "Nyt Pensionat, Dybbølsgade 16, 1. 14 Kr. pr. Uge, 55 Kr. pr. Maaned". Aa. St. 9/7 1932.

.....

- Nr. Holbergsgade fortæll
 Børn. Holbergsgade Nr. 35, 2. Sal". Aa. St. 4/4 1922.
 "3 Børn kan faa fuld Kost. 15 Kr. pr. Uge. Holbergsgade 1 o. 2."
- Nr. Montanagade 2/3 1924.
- 25 "Kost og Logi 20 Kr. ugl. Kost 17,50 ugl. Montanagade 25, Butiken".
 Demokraten 3/3 1925.
- 9 "Full Pension 15 Kr." Bülowsgade 7, 4. S. L. N." Demokraten
 1/2 1924.
- 22 "Pensionærer modtages. 14 Kr. ugl., 55 Kr. pr. Md. Bülowsgade 22, 1!"
 Aa. St. 27/5 1930
- 10 "1. Fl. Pensioner" Vejlegade 10, 3. S. v. Pris 75 Kr.
 ugl., 15 Kr. ugl." Aa. St. 1/2 1923.
- 12 Dannebrogsgade Pensioner, 5 Herrer ønskes til fuld Kost. 55 Kr. pr.
 11 "God, kraftig Kost. 15 Kr. ugl. Fru Østergaard. Dannebrogsgade 11,
 St." Aa. St. 15/11 1930

- Valdemarsgade
 44 "5 á 6 unge Mennesker kan faa god Kost. Valdemarsgade 44, St.
 18 Kr. ugl." Demokraten 29/3 1924.

- Eckersbergsgade
 36 "Pensionærer modtages. 14 Kr. ugentlig. Eckersbergsgade 36, 1.
 Sal". Demokraten 18/11 1927.
 1936.

- Jerichausgade "Full Pension 90 Kr. mdl. Sukkerøge-Patienter modtages. Pension
 11 "God Pension faas. 14 Kr. pr. Uge. Sørensen, Jerichausgade 11, 1".
 Demokraten 24/11 1927.
 12 Pontoppidanegade, Svendborgvej og Strand-
 vejen. Priserne var høj at trænge af den i 1941 anførte
 ved 15 Kr. over den gennemsnitlige.
- Ole Rømersgade
 72 "2 unge Mennesker kan faa en god og kraftig Kost. 70 Kr. mdl.,
 17 Kr. ugl. Ole Rømersgade 72, 1. Sal". Demokraten 30/6 1922.
 14 "For 22 Kr. pr. Uge kan faas Kost og Logi. Ole Rømersgade 72".
 Sst. 20/7 s. å. folk kan faa fuld Pension med Aftebæffe for 66
 76 "Møbleret Værelse med Kost 20 Kr. pr. Uge. Ole Rømersgade 76, 1."
 for 1942 á prisetigning prisen ligger lidt over 1940's.

- Holbergsgade
 35 "Nogle Kostgængere ønskes i privat Hjem. Pris 20 Kr. ugentlig.

- Nr. Holbergsgade forintat
 Hjem. Holbergsgade Nr. 35, 2. Sal". Aa. St. 4/4 1922.
- Nr. "3 Mand kan faa fuld Kost. 18 Kr. pr. Uge. Holbergsgade 2 s. 3."
 3/3 1924.
- 25 Montanagade
 "Kost og Logi 20 Kr. ugl. Kost 17,50 ugl. Montanagade 25, Butiken".
 Demokraten 3/3 1925.
- 5 "Full Pension 26 Kr. oplysgade 9, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.
- 22 Bülowsgade
 "Pensionærer modtages. 14 Kr. ugl., 55 Kr. pr. Md. Bülowsgade 22,1!"
 Aa. St. 27/5 1930
- 10 "11. Kl. Pensionærer Vejlegade 10, 1. s. v. Pris 75 Kr.
 mdl., 15 Kr. ugl." Aa. St. 1/3 1923.
- 12 Dannebrogsgade
 Pensionær, 5 Herrer ønskes til fuld Kost. 55 Kr. pr.
 11 "God, kraftig Kost. 15 Kr. ugl. Fru Østergaard. Dannebrogsgade 11,
 St." Aa. St. 15/11 1930
-
- Valdemarsgade
 44 "5 á 6 unge Mennesker kan faa god Kost. Valdemarsgade 44, St.
 18 Kr. ugtl." Demokraten 29/3 1924.
-
- Eckersbergsgade
 36 "Pensionærer modtages. 14 Kr. ugentlig. Eckersbergsgade 36, 1.
 Sal". Demokraten 18/11 1927.
-
- Jerichausgade
 11 "God Pension faas. 14 Kr. pr. Uge. Sørensen, Jerichausgade 11,1".
 Demokraten 24/11 1927.
-
- Ole Rømersgade
 72 "2 unge Mennesker kan faa en god og kraftig Kost. 70 Kr. mdl.,
 17 Kr. ugl. Ole Rømersgade 72, 1. Sal". Demokraten 30/6 1922.
 14 "For 22 Kr. pr. Uge kan faas Kost og Logi. Ole Rømersgade 72".
 Sst. 20/7 s. å.
 76 "Møbleret Værelse med Kost 20 Kr. pr. Uge. Ole Rømersgade 76, 1."
 for 1942 á prisstigning prisen ligger lidt over 1940's.
- Holbergsgade
 35 "Nogle Kostgængere ønskes i privat Hjem. Pris 20 Kr. ugentlig.

Nr. Holbergsgade fortsat

Henv. Holbergsgade Nr. 35, 2. Sal". Aa. St. 4/4 1921.

- 1 "3 Mand kan faa fuld Kost. 18 Kr. pr. Uge. Holbergsgade 1 o. G."
Demokraten 8/8 1924.

.....

Trepkasgade

- 5 "Fuld Pension 16 Kr. ugl. Trepkasgade 5, 4. S. t. h." Demokraten
4/2 1924.

.....

Vejlegade

- 10 "1. Kl. Pensionat. Fru Shmidt, Vejlegade 10, 3. t. v. Pris 75 Kr.
mdl., 18 Kr. ugl." Aa. St. 1/2 1923.
- 12 "Uhørt billigt Pensionat. 5 Herrer ønskes til fuld Kost. 55 Kr. pr.
Md. Delikatesseforretningen Vejlegade 12". Aa. St. 27/11 1927.

.....

Chr. Wærumsgade

- 8 "God Pension. 60 Kr. pr. Maaned m. Aftenkaffe. Fru Hansen, Chr.
Wærumsgade 8". Aa. St. 4/6 1938.

.....

Strandparken

- 6 "Pension "Strandparken", Strandparken 6. 1. Kl. Pension. Værelser
kan anvises. Billard forefindes. Separate Borde". Aa. St. 28/10
1936.
- "Fuld Pension 90 Kr. mdl. Sukkersyge-Patienter modtages. Pension
"Strandparken"". Aa. St. 1/4 1941. "Strandparken" er et i midten
af 1930'erne opbygget boligkompleks med mange enkeltstående huse,
der ligger mellem Hendrik Pontoppidansgade, Svendborgvej og Strand-
vejen. Priserne var høje, hvilket fremgår af den i 1941 anførte
med 15 kr. over den gennemsnitlige.

.....

Stadion Allé

- 14 "1. Kl.'s Pension Stadion Allé 14, 2. Johanne Saugmann. Studerende,
Handels- og Kontorfolk kan faa fuld Pension med Aftenkaffe for 66
Kr. pr. Md." Aa. St. 7/2 1941. Der er åbenbart ikke taget højde
for 1941 s prisstigning, selv om prisen ligger lidt over 1940's.

.....

Nr.

Klostergade

- 20 "Fuld Kost 20 Kr. pr. Uge. Middagsabonnement 10 Kr. ugl. Klostergade 20, 3." Aa. St. 18/8 1921.
- 33 "God Kost fra 10 Kr. ugentlig. 7 Middage 5 Kr. Klostergade 33, St." Demokraten 7/1 1935.
- 35-37 "Pensionat og Restauration Klostergade 37 KFUM. Fuld Kost (3 Maaltider) 48 Kr. pr. Md., 11,50 Kr. pr. Uge." Aa. St. 29/12 1933. KFUM-institutionen fortsatte her i mange år derefter.

Klosterport

- 5 "Fuld Pension 90 Kr. mdl., 22 Kr. ugl. S. Adolph, Klosterport 5, 3." Aa. St. 15/10 1921.

Dernæst vender vi os i analogi med hotel- og restaurationstopografien mod Trøjborg, denne mærkelige "udflytterforstad".

Trøjborgvej

- 36 "Fuld Kost eller Middag fra 1. Maj. Trøjborgvej 36, 2. Sal." Aa. St. 29/4 1929. Desværre ingen priser. Ifølge vejviseren 1930 hed ejersken frk. K. Madsen. Hun annoncerede sjældent men havde nok muligheder for at skaffe sig pensionærer. Overarkivar Finn H. Lauridsen, der spiste hér som nybagt og nytillrejt student i 1941, har i "På tankens slot..." "Hus og hjem i Århus 1870-1940", 1977, s. 121, givet en - lidt kortfattet - beskrivelse af hende. Hun var herefter lille og bar skrabet "højskolefrisur"! Det med højskolen var nok ikke så dårligt ramt, da "Grundtvig hang på væggen"! Pensionatet var baseret på seminarister og studenter. Nok så interessant for denne analyse er, at hun iflg. FHL forlangte 60 kr. pr. måned for fuld kost. Det var ikke mindre end 13 kr. under gennemsnittet i dette 2. besættelsesår! Det blev hun nok ikke ved med. FHL oplyser videre, at det var vanskeligt for en tilflyttet student at blive optaget som gæst på et pensionat. De var (næsten) alle optagne. Det må være krigsbetinget, mellemkrigsårenes store udbud synes ikke at tyde herpå.

Der var også annoncer om pensionater fra Tordenskjoldsgade og Otto Rudsgade men uden prisangivelse.

Nr.

Barthsgade

- 7 "Trøjborg Pensionat og Middagskøkken. Barthsgade 7". Adressen gives i Aa. St. 6/1 1940, der dog ingen priser fremfører. Det gælder også en tidligere annonce sst. 10/6 1939, der imidlertid indeholder en Ugespiseseddel. Da den slags ikke er almindelige før sidst i 1930'erne kommer den her in ekstense.

Søndag: Fedekalvesteg, Stikkelsbærfromage.

Mandag: Bøf, Budding.

Tirsdag: Forloren Kylling, Koldskaal med Fløde.

Onsdag: Grønertesuppe, Frikassé.

Torsdag: Forloren Hare, Rabarbergrød.

Fredag: Sødsuppe, farseret Blomkaal.

Lørdag: Øllebrød, Medisterpølse.

Det får stå hen, om denne sammensætning kan forenes med senere tiders.

Peder Skramsgade

- 43 "Pension Trøjborg. 50 Kr. maanedlig, 12 Kr. pr. Uge. Villa "Nordbo", P. Skramsgade 43". Aa. St. 26/8 1936.

Aldersrovej

- 7 "5 Minutter fra Universitetet. Store velmøblerede Værelser med Varme fra 20 til 50 Kr. mdl. Pension med Aftenkaffe 50 Kr. mdl. Stor Dagligstue med Klaver og Radio. Stor gl. Have. Villa "Ro", Aldersrovej 7." Aa. St. 30/8 1934. Annoncen gentages sst. 26/1 1935. Det var åbenbart et "kultiveret" pensionat i en af de gamle villaer på Aldersrovej, der nu er nedrevet og erstattet af etagebyggeri. Ejeren røbes ikke. Han (hun) har muligvis forventet livlig tilstrømning af studenter, da universitetet havde fundet sin plads. Prisen er rimelig = gennemsnittet. Det vides ikke, i hvor høj grad forventningen er blevet opfyldt. Dog har de senere kollegier nok givet skarp konkurrence.

Dronning Margrethesvej

- 31 "18/1 aabnes et 1. Kl. Pensionat Dronning Margrethesvej 31. Laurits Christensen, Hovmester". Aa. St. 16/1 1930. Gentaget flere gange uden konkrete oplysninger. Flyttede omkr. 1937 til Niels Ebbesensvej 115, Aa. St. 20/8 1938, og derefter til Grønnegade 67. Sst. 18/5 1940.

Nr.

Derefter vendes opmærksomheden påny mod syd.

Skolebakken

17 "1. Kl.'s hjemlig Pension, Skolebakken 17". Aa. St. 15/6 og 3/7 1930.

Der fulgte ingen oplysninger om ejer eller priser.

"God hjemmelavet Mad leveres. Pensionærer modtages. Middag med Kaffe 1 Kr. C. Poulsen, Skolebakken 17, 2! Aa. St. 26/11 1936.

Det var den tidligere omtalte enkefru C. Poulsens 3. pensionat. Og på dette sted "kom hun i bladene" på grund af nogle kedelige begivenheder.

Den gamle, tidligere så berømte, politiassistent (graden svarede til den senere politikommissærs) André Hauerbach (1866-1934) havde efter sin afsked nedsat sig som sagfører og taget bopæl Skolebakken 17 i en af etagerne ovenover fru P.'s pensionat.

Men hendes pensionærer var ham åbenbart for støjende. Muligvis var et loftsværelse ("overværelse", jfr. ndf.) også udlejet. Han havde jo i sin polititid nidkært bekæmpet al støj, uro, opløb o. l., især nytårsaften (V. J., 1968, s. 105-107), og den "moderne" ungdom har åbenbart været ham for udisciplineret. Han gik til boligretten og forlangte at få fru Poulsen og hendes "slæng" smidt ud. Der kom referat heraf i Aa. St. 16/10 1936. "Det muntre Hus, Skolebakken 17". Sagens udfald synes ikke refereret, men fru P. flyttede i hvert fald snart efter til Søndergade 8, 2., jfr. ovf.

Her som andetsteds opgav hun aldrig nogen priser. Og det samme gælder hendes efterfølgerske, "Moster Mette", Aa. St. 1/4 137 og 16/6 1938. M. M. er kendt under samme dæknavn fra hjørnet af Immervad og Aagade - hun hed muligvis frk. Gravesen - , hvor hun havde haft spiserestaurant i nogle år før, jfr. ovf. afsnit I. Senere på året 1938 rykkede en kaffebar ind i stueetagen, sst. 22/8 s. å. Den fortsatte perioden ud, mens der ikke ses annoncer fra "Moster Mette" senere. Meddelelserne fra kaffebaren er ganske uoplysende averteringer efter kvindelig arbejdskraft.

Dermed er vi nået frem til havnekvarteret.

Skolegade

7 Her skal kun fremføres, at Ingeborg Skauns pension flyttede hertil fra Frederiksgade 76 A 1928. Aa. St. 20/11 s. å. Hun blev efterfulgt af en fru Wigant 1940. Sst. 1/9 s. å.

9 "Fuld Pension samt Middag kan faas. Fuld Pension 80 Kr. mdl., Middag 40 Kr. Enkefru Ludvig Hansen, Skolegade 9, 1." Aa. St. 19/4 1922. Ses ikke efter 1930.

Nr.

Dynkarken

- 11 Her kom pensionat i nr. 11, hvor restauratør Oluf Olsen tidligere havde drevet Café "Bristol", der i 1923 flyttede til hjørnet af Toldbodgade, jfr. afsn. I. Aa. St. 19/11 1929 og Demokraten 6/1 1930. Der kom ingen relevante oplysninger derfra.
- 31 "4 Mand kan faa Pension i privat Hjem. 15 Kr. ugl. Dynkarken 31, Stuen". Demokraten 13/6 1927.

.....

Havnegade

- 20 "Værelse med Pension til Leje for en Herre. 110 Kr. pr. Maaned, Havnegade 20 St." Aa. St. 29/9 1921. Tilsyneladende i "Sømandshjemets" ejendom, men det omtales ikke. I øvrigt i overkanten, kvarteret taget i betragtning.

.....

Mindegade

- 12 "Nyt Pensionat. 16 Kr. pr. Uge. Mindegade 12". Demokraten 26/10 1927. "Møbleret Værelse med fuld Pension 20 Kr. ugl. Pensionatet Mindegade 12". Sst. 29/10 s. å.

.....

Fredenstorv og Fredensgade

Ligger nummermæssigt i forlængelse af hinanden.

- 2 "Fuld Kost faas. 15 Kr. ugl. Pensionatet Fredenstorv 2." Demokraten 22/3 1928.
- 9 "10 Damer og Herrer kan faa veltillavet Mad fra 16. Okt. i Pensionatet, Fredensgade 9. 75 Kr. mdl. for Damer, 80 Kr. for Herrer". Aa. St. 10/10 1922.
- 19 "Pensionærer modtages. Pensionatet Fredensgade 19 (lige før Østergade). 17 Kr. pr. Uge. Frk. Jensen". Aa. St. 5/5 1927.
- 40 "1. Kl. Pension. 13 Kr. pr. Uge. 52 Kr. pr. Md. Møbl. Værelse til Leje med Centralvarme. Fredensgade 40, 1". Aa. St. 29/12 1935.
- "God, nærende Mad 14 Kr. pr. Uge. 56 Kr. pr. Md. Fredensgade 40, 1".
- 52 "Husk Fru Benns Pensionat Fredensgade 52 (Havehuset). Værelse til Leje. Pension pr. Uge 15 Kr." Aa. St. 23/11 1928. *Billigt.*
- 54 "Pensionatet Fredensgade 54, 2. Pensionspris 75 Kr. mdl." Aa. St. 9/7 1941.
- 73 "Pension i Privathjem. 17 Kr. ugl., 70 Kr. mdl. Frk. Brandt. Fredensgade 73". Aa. St. 17/5 1927. Huset blev nedrevet ved rutebilstationens bygning.

B. PENSIONATS FULDKOSTPRISER statistisk belyst

Der gås derefter over til en belysning af pension - fuldkostpriserne og disses variationer i det valgte 20-år (eller 21-år). Den sidste tidsalder hvor prisfald af relativt større dimensioner kunne finde sted i den og dermed beslægtede sektorer.

Der har været visse vanskeligheder forbundet med dette arbejde. En af dem er den i al historisk forskning kendte: materialets svingende karakter, kvantitativt som kvalitativt. Nogle år har pensionaterne været meget interesserede i at opgive deres priser, andre ikke. Der kan iagttages en voksende uvilje herimod i 2. halvdel af tidsfølgen, jfr. ndf. Udtagelsen er her som tidligere ikke total, men selektiv. Den nærmer sig dog det "totale" i de tilfælde, materialet er meget ringe. I alt er ca. 300 avertissementer lagt til grund, betydeligt flere end de godt 200 gadenumre, men det er selvfølgelig fordi pensionaterne hyppigt "overlever" i flere år. Det er i øvrigt umuligt på baggrund af det benyttede avismateriale at udsige, hvor mange pensionater og pensionatlignende virksomheder - der jo også kunne være fordækte -, der var i Århus år for år. Et gæt på omkring 200 synes ikke urimeligt. Det er for resten også systematisk uklart, hvornår der er tale om et nyt pensionat og hvornår en fortsættelse af et tidligere, når ejerforholdet ikke kendes. Hvad man end vil sige om disse drillerier, må man vel erkende, at byen var godt dækket med disse institutioner.

En anden vanskelighed er af metodologisk-statistisk art. Hvis ikke udredningen om priserne skal blive rene "case-studies" således som for restaurationsprisernes vedkommende, jfr. ndf., må man gå den besværlige vej med udregning af en gennemsnitsfuldkostpris år for år. De enkelte middagspriser har ikke kunnet indpasses i denne analyse. En "opmærksom" læser vil i øvrigt kunne udlede en hel del om variationerne i tiden alene ved studiet af det topografiske delafsnit, omend nok med noget besvær.

Et aritmetisk gennemsnit (de øvrige kan lades ude af betragtning her) klæber der imidlertid nogle ubehagelige sider ved, hvor nyttigt det end kan være. En af dem er, at man kommer frem til et tal, der ikke har nogen eksistens i "sansernes verden" eller "virkeligheden"! Det er desværre en indvending, der kan rettes mod flere af de beregnede fuldkostpriser. Denne kalamitet skyldes vel hovedsageligt den menneskelige "kærlighed til de runde tal". Den er imidlertid ikke lige udbredt overalt. På ugebasis er den tydeligvis syneladende mindst fremherskende, måske fordi tallene her er små, på månedsbasis langt mere, og desværre er de fleste fuldkostpriser opgivet som førstnævnte. Hvor det er tilfældet er en simpel 4 gange regel anvendt som ovenfor anført, hvorved det "fiktive" tal kommer frem og går igen i gennemsnitsberegningen. En udvej herfra er forsøgt, jfr. ndf.

Værre er (næsten), at det aritmetiske gennemsnit kan blive urimeligt (i statistiksprog "insignifikant"), fordi spredningen omkring det er for stor (det har selvfølgelig også noget at gøre med det lige anførte). Og endelig er der også ubehag til stede, hvis antallet af individuelle tal er lovlig lille som også i visse tilfælde ndf.

Med disse advarsler in mente går der så over til den successivtalmæssige kronologiske udvikling.

I 1921 er udtaget 18 annoncer, hvori priserne for fuld kost svingede fra 100 kr. mdl. til 75 uden nogen særlig ophobning (modalværdi); der var dog 6 ensartede på 80 kr. mdl. 1921 var endnu i den "dyre" tid; der var mange, det endnu ikke var gået op for, at tiderne havde forandret sig drastisk. Gennemsnitsprisen blev 86 kr. (der måske skulle reguleres til 85). Det er det højeste tal i perioden, jfr. ndf. Der kan konstateres (jfr. bilaget) en svagt nedadgående tendens gennem året.

For 1922's vedkommende er det karakteristisk, at prisangivelserne er langt mere talrige end i noget senere år. Der er udtaget 55 i alt fra de 2 dagspresseblade, hvilket måske kan tolkes således, at en alvorlig pris-konkurrence er blevet sat ind. Herimod taler ganske vist, at prisudsvingene ikke er så store som i forrige år. 85-65. Men det strider nu heller ikke mod "frikonkurrenceteorien". Det månedlige gennemsnit blev 74 kr., altså et betydeligt fald.

I 1923 ~~fortsatte faldet~~ udbudterne helt er blevet paralyserede af dette prisfald. De holdt priserne tilbage. Der er ~~udtaget~~ 30 annoncer ~~med gennemsnit på 70 kr.~~ ~~Spændvidde 80-60 uden karakteristisk ophobning~~

1924 er udbudspriserne ~~vænet sig igen~~ i alt 25. Spændvidden går fra 80 kr. (en enkelt) til 64 (16 kr. ugl.) med ophobning på 72 kr. (18 kr. ugl.). Gennemsnittet bliver 74, ~~en ikke helt ubetydelig prisstigning,~~ *der dog skulle blive ganske forbigående*

1925 tegner sig for 15 meddelelser med spredning 80 til 60 kr. mdl. med ophobning (8) på kr. 70,- Gennemsnittet blev dog kr. 71, nok et ganske urealistisk tal, der dog viser strømpilen.

I 1926 kom priserne "på bordet" igen. 36 udtagne. Variationsbredden 80-56, altså større end i de foregående år og næsten lige så stor som 1921. Ophobning (12) på 68 kr. (17 Kr. ugl.). Gennemsnit blev 67 kr., hvorom det ovf. sagte også gælder.

I 1927 er udvalget næsten lige så mange, 34; den faldende tendens er efterhånden klart erkendbar. Højeste pris 70 kr., laveste 55 mdl. Intervallet er igen indsnævret, og der er ingen klar ophobning. Gennemsnit 62 kr. Det er imidlertid et nærliggende spørgsmål, om vi ikke allerede har nået et bundpunkt for lidt længere tid, jfr. den ndf. anførte udjævnede kurve.

I 1928 er prisangivelsernes mængde faldet lidt. 26 er udtaget. Højeste og laveste er hhv. 66 og 52. 2 på 80 er udskudt, fordi de ville forrykke gennemsnittet urimeligt, jfr. ovf. Det blev 58 Kr.

Men fra dette år skete en betydelig forandring i pensionaternes averteringer, idet pristilbuddene i disse blev meget stærkt indskrænkede til fordel for rene "anbefalinger" og markeringer, hyppigt uden oplysning om ejeren. Om det skyldes kollegial aftale eller det bare følte upassende får stå hen. Selve pensionats- og værelsesannoncernes antal er ikke gået tilbage, jfr. Aa. St. 29/4 1932.

1929 gav annoncer fra 10 pensionater et gennemsnit på 60 kr., en lille, næppe signifikant, stigning i forhold til året før. I 1930 med 26 meddelelser - et sidste opsving - var tallet det samme. Det var måske et tegn på, at "man" opfattede situationen som "normal" og stabiliseret efter det lange prisfald med enkelte opsving fra 1921.

Denne forventning og opfattelse var også fremherskende på et langt højere "intellektuelt" plan, nemlig blandt danske økonomisk-statistiske eksperter. "Normale" tider var omsider kommet for at blive, hvorfor man i Danmarks Statistik, som dengang hed Statistisk Departement, besluttede at flytte det generelle pristals eller prisindeks's basisår fra 1914 til 1930. Dog beholdt man - egentlig ulogisk - 1914-indekset til den automatiske lønregulering mange år endnu.

Som alle ved var normale tider ikke kommet igen. Depressionen fra USA ("børskrakket" 1929) bredte sig over hele verden med nye prisfald til følge (og arbejdsløshed men det er ikke så relevant her). I 1931 konstateres ud af et materiale på 8 en gennemsnitspris på 58 kr., altså endnu et ret beskedent fald. Helt anderledes så billedet ud i 1932 med 49 kr. pr. måned ud fra 11 annoncer. Vi er nu nede i et helt andet prisleje, der ikke skulle ændre sig væsentligt i de kommende 5 år! 1933 lå endnu lavere med kr. 46 fra 12 annoncer. 3 af disse var på 40 kr., det absolutte bundpunkt i perioden og fremefter. I de følgende år anføres annonceantal i parentes efter prisen.

1934, 1935, 1936 og 1937 tegnede sig for hhv. 51 kr. (7), 47 kr. (8), 49 kr. (7) og 50 kr. (8). Først med 1938 kom et lille hop i vejret igen til 55 kr. (20), og dette fortsætter i 1939 med 58 kr. (14).

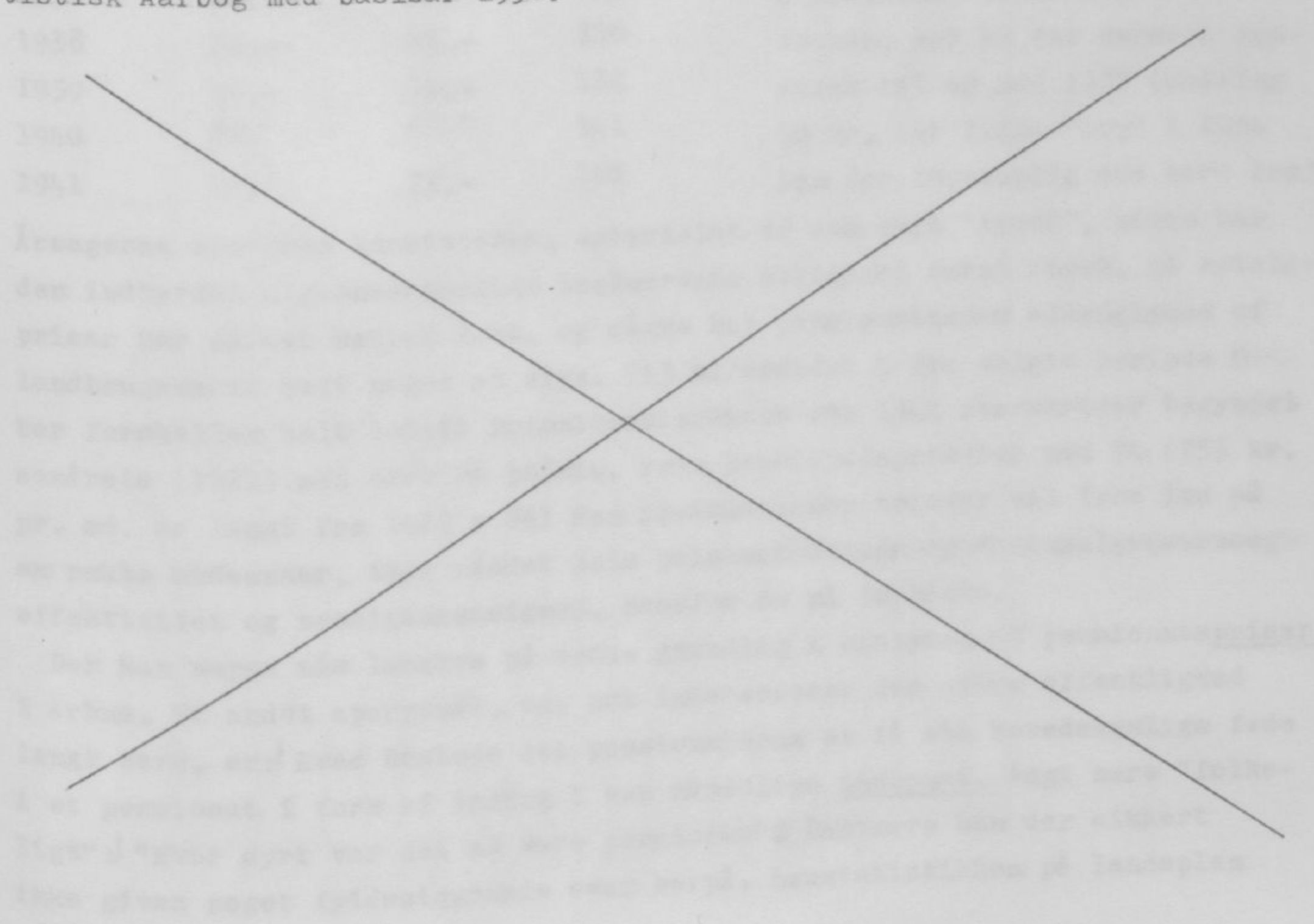
Vi er således i en vis forstand tilbage i tiden omkring eller lige før 1930, men den tilstand kom jo ikke til at vare længe, før krig og besættelse påny fordrejede situationen. Det mærkedes nu ikke helt for 1940's vedkommende, hvor gennemsnittet blev 64 kr. (17).

Men med 1941 er prisstigningen slået igennem. Ud af 20 meddelelser fås et gennemsnit på 73 kr., hvilket dog kun er på højde med 1922 og langt

under 1921's 86 kr. Det skal dog lige tilføjes, at priskontrol kan have virket ind på kalkulationerne, men det kan ikke berøres her.

I denne forbindelse skal et andet forhold berøres. Først fra og med 1941 kan spores et tilløb til en pensionatsorganisation. I Aa. St. 1/8 s. å. hedder det under "Aarhus rundt": "Ca. 40 Pensionatsværter og -værtinder slutter sig sammen i "Aarhus Pensionatsforening" til gensidigt fagligt Arbejde. Til Formand valgtes Fru Sørensen, Vesterport (8). Det er Hensigten at slutte alle Aarhus's ca. 70 Værter og Værtinder ind i Foreningen". Antallet (ca.) 70 er utvivlsomt groft undervurderet, jfr. ovf. 22/8 sst. s. å. dukker en speciel annoncetype op under rubrikken Pensionater: "Spis hos Medlemmer af Aarhus Pensionatsforening. Vi garanterer Dem den bedste Service". Den første del af teksten stod indersiden af tegningen af en gryde. 27/8 sst. s. å.: "Se efter Gryden, det betaler sig". Denne sag kan ikke forfølges videre.

Disse, desværre knap så nøjagtige, oplysninger er nu sammenstillet i en tabel over de gennemsnitlige månedlige fuldkostpensionatspriser. Ved siden af denne er opstillet en anden tabel over samme, hvori tallene er udjævne- de til de nærmeste på 5 og 0, der bedre giver prislejerne. Endelig er vedføjet en tabel over leveomkostningsindekset 1921-41, beregnet fra Sta- tistisk Aarbog med basisår 1930.

Tabel 1 Gennemsnitlig kostpris og
leveomkostningsindeks 1921-41

År	Gns. pris Kr.	Udjævnet gnspris Kr.	Leveomkost.- indeks %
1921	86,-	85,-	144
1922	74,-	75,-	121
1923	70,-	70,-	124
1924	74,-	75,-	130
1925	71,-	70,-	133
1926	67,-	65,-	112
1927	62,-	60,-	107
1928	58,-	60,-	107
1929	60,-	60,-	105
1930	60,-	60,-	100
1931	58,-	60,-	93
1932	49,-	50,-	93
1933	46,-	45,-	97
1934	51,-	50,-	101
1935	47,-	45,-	105
1936	49,-	50,-	105
1937	50,-	50,-	109
1938	56,-	55,-	110
1939	58,-	60,-	111
1940	64,-	65,-	141
1941	73,-	75,-	167

Nu består den sidste tabel jo kun af forholds- eller indeks tal, og for at gøre sammenligningen mere anskuelig er her vedføjet et diagram (1), der ud fra 2 forskellige ordinatorer viser overensstemmelsen eller den manglende sådan af de 3 rækker. Der er relativ god samklang i tidsrummets første halvdel indtil ca. 1930-31, omend med lidt tidsmæssig forskydning af "toppene" og "dalene".

Noget anderledes er det med tiden derefter. De generelle priser når et bundpunkt i 1931-32, men så følger en næsten jævn, omend beskeden, stigning 1930'erne ud. En sådan ses ikke for de århusianske fuldkostpensionatspriser, her er der nærmest konstans til og med 1937 (omkring 50 kr., det lille "hop" i 1934 kan der formentlig ses bort fra).

Årsagerne kan ikke konstateres, materialet er som sagt "tyndt", måske har den indbyrdes uigennemskuelige konkurrence alligevel været stærk, så aftalepriser har måttet sættes lavt, og måske har pensionaternes afhængighed af landbrugsvarer haft noget at sige. Til allersidst i den valgte periode løber forskellen helt løbsk! Prisniveauindekset for 1941 overskrider begyndelsesårets (1921) med over 20 points, mens pensionatspriserne med 74 (75) kr. pr. md. er langt fra 1921's 86! Men spekulationer herover vil føre ind på en række sideemner, ikke mindst hele priskontrollens og maksimalpriserne og effektivitet og hensigtsmæssighed, hvorfor de må forbigås.

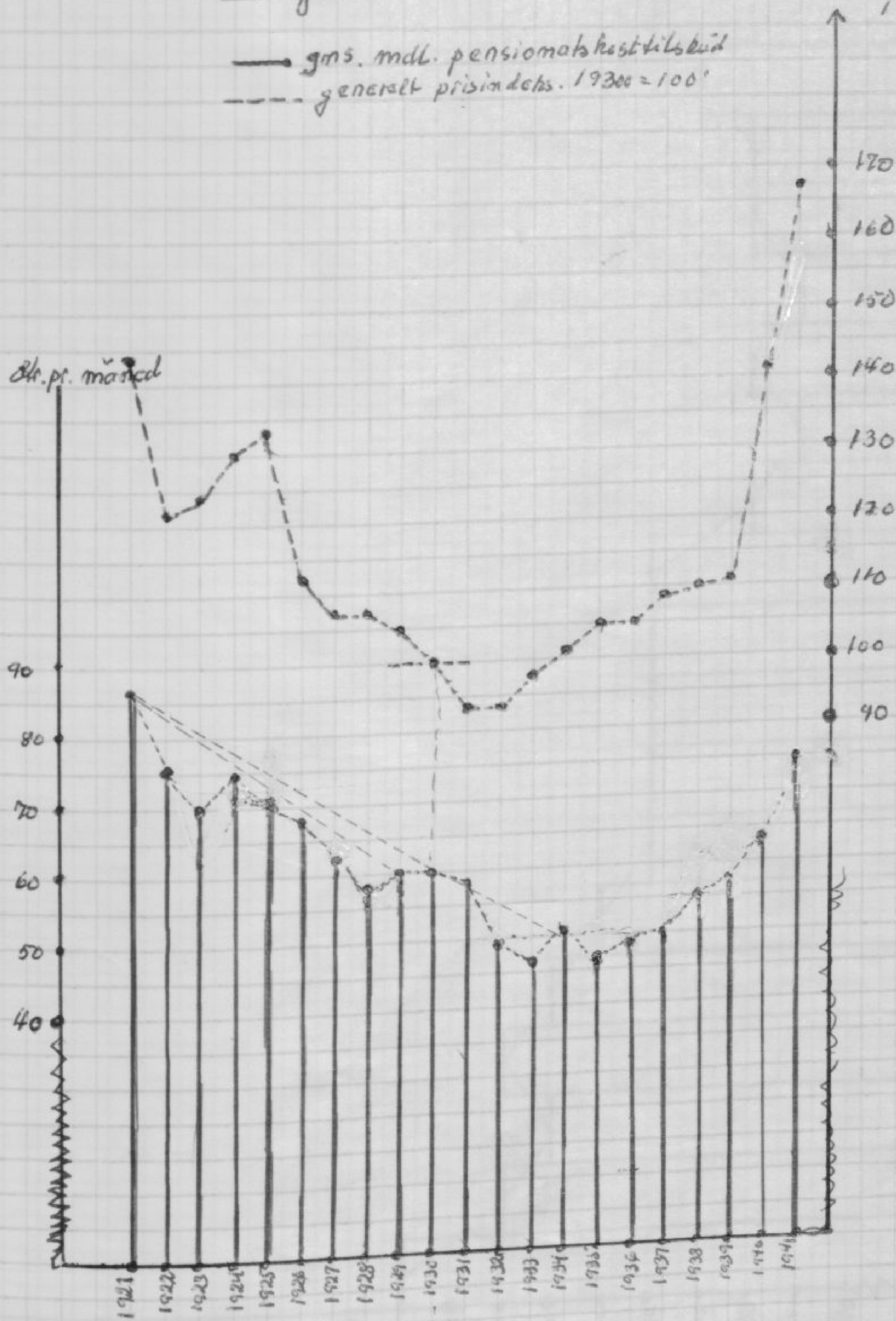
Der kan næppe nås længere på dette grundlag i analysen af pensionatspriser i Århus. Et andet spørgsmål, der nok interesserer den store offentlighed langt mere, er: Hvad kostede det pensionarerne at få sin hovedsagelige føde i et pensionat i form af indhug i den månedlige indkomst. Sagt mere "folkeligt": "Hvor dyrt var det at være pensionær"? Desværre kan der sikkert ikke gives noget fyldestgørende svar herpå. Lønstatistikken på landsplan

Diagram 1

Indeks for pristab.
1930 = 100

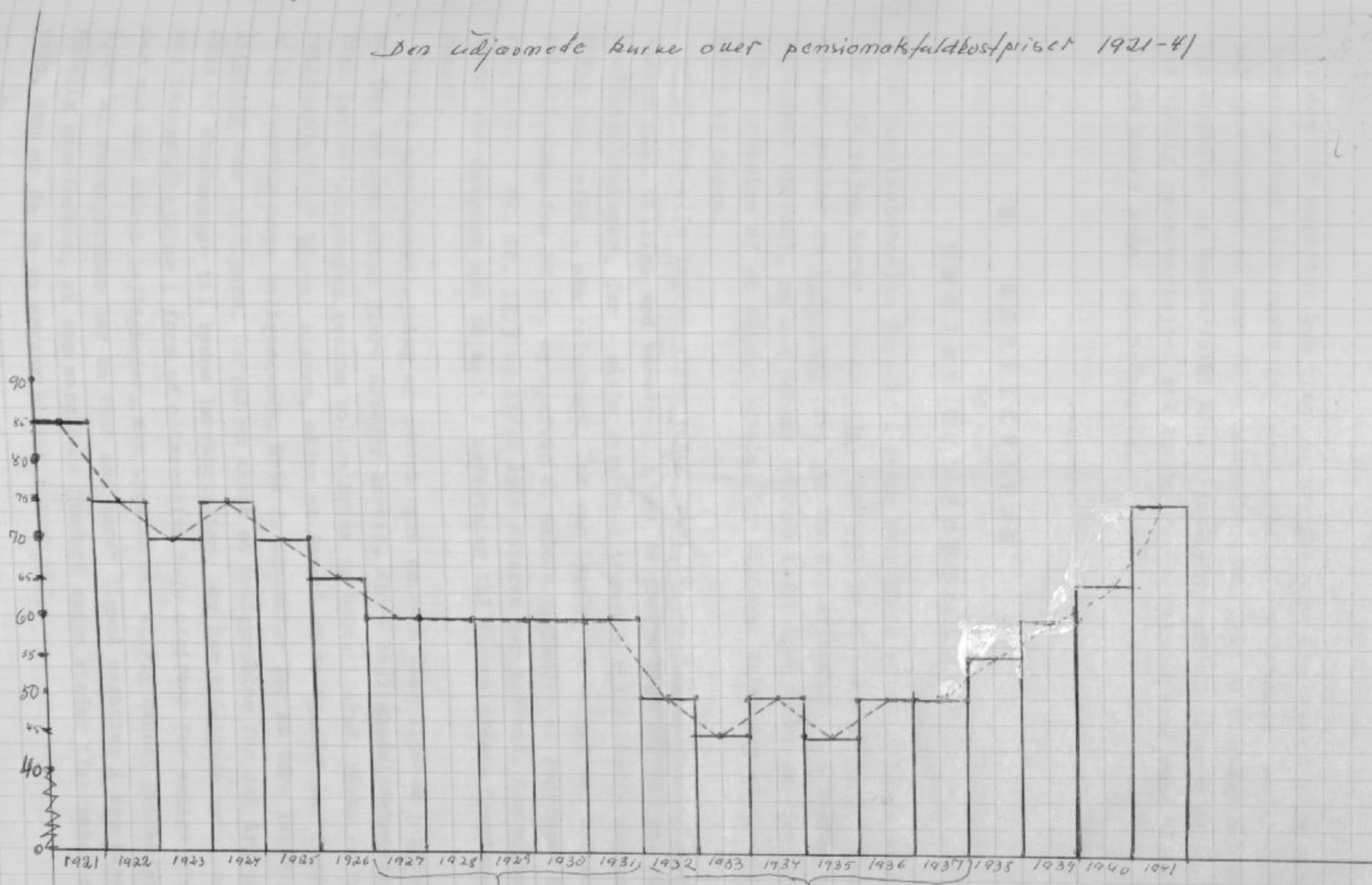
— gms. mdl. pensiomatskosttilskud
 - - - generelt prisindeks. 1930 = 100

X

Diagram 2

Den udjævnede kurve over pensiomaksfaldkostpriser 1921-41

242

fra den tid omfatter kun time- og ugelønninger for organiserede arbejdere, hovedsageligt hidrørende fra Dansk Arbejdsgiverforening, men et stort antal pensionærer må have været månedslønnede. Tænk på de mange henvendelser til handels- og kontorfolk! Månedslønninger i privat erhverv er så vidt vides aldrig gennemarbejdet til bunds, og det vil nok ågså være håbløst p. g. a. det store antal uorganiserede.

.....

B. VÆRELSELEJE

OG

UDGIFT TIL KOST og LOGI

Ved værelsebeboelse forstås i denne sammenhæng enten beboelse af et lokale, der i forvejen hører til en lejet kombination af flere lokaler (stuer); den man kalder en lejlighed (det var før det selvmodsigende begreb ejerlejlighed opstod), og som dennes primære lejer igen lejer ud (fremleje), eller beboelse af et enkelt lokale, der tilhører selve ejeren og er lejet direkte af denne.

Langt fra alle lejeværelser var tilknyttet pensionat eller familier, der tilbød kost tillige med værelset. Langt de fleste blev stillet til rådighed af husholdninger, der - måske økonomisk trængt - ville skaffe sig en lille skattefri - ekstraindtægt. Det var imidlertid belagt med bødestraf til politikassen fra 10 kr. og opefter at udlade opgivelse af logerende til politiet. I Aa. St. 18/3 og 11/11 1922 advares der herimod. Kontrolmulighederne var dengang nok få helt i modsætning til senere tiders "registertyranni".

Privat værelsesudlejning er næsten også en saga blot ligesom pensionatene. Der er som altid flere årsager hertil. Ældre lejlighedsindehavere har fået lettet økonomien gennem boligsikring og boligtilskud. Måske er "generationskløften" blevet større, sådan at forstå at de "gamle" har mindre velvilje overfor unge boligsøgende, hvem de mistænker for at være langt mere larmende end tidligere. Derved er skabt et boligproblem for det årlige tilskud af studerende til byens læreanstalter. Der har tidligere været truet med tvangsudlejning i form af alternative høje afgifter for enlige ældre, der sad med store lejligheder, men truslen har aldrig kunnet gennemføres. Ejere af selvejerhuse har så vidt ses været ligeså negative i den henseende. Endelig kan tænkes, at den manglende komfort mange steder afskrækker de unge, den er de jo nu engang blevet vænnet til.

Værelserne var enten møblerede eller tomme. Førstnævnte var nok, i hvert fald i begyndelsen, de hyppigste. Indflyttere i værelser var nok mere tomhændede dengang. Det gav sig selvfølgelig udslag i en forskel i lejen, der imidlertid er nærmest umulig at følge eller i hvert fald udtrykke i noget klart forhold. Her er kun de møblerede omhandlet.

Karl Andersen, anf. værk, s. 60, fortæller, at der var et stort udbud af møblerede værelser i 1934. Så det gav ingen særlige problemer at blive smidt ud af et. Henry Mogensen: Et er sikkert - Alt forandres, 1987, s. 44, fortæller om et møbleret værelse i Wilstersgade til 4 kr. om ugen i 1930'erne.

Kvaliteten har selvfølgelig været uhyre. Nogle gange fortælles i annoncen om "udenomsfaciliteter", som skulle gøre værelset mere tiltrækkende og betinge en højere leje end ellers. Disse betragtes alle som selvfølgeligheder i "vore" dage. Som eksempler kan nævnes "Egen Indgang", "Centralvarme", "elektrisk Lys", "Adgang til WC og Vaskekumme", "do. til koldt og varmt Bad", "do. til Tekøkken og Telefon". Det var i den tidsalder, centralvarme fra et fyr i selve ejendommen slog igennem. Det gik langsomt, og mange steder kunne der kun annonceres med kakkelovn fra! Som et kuriosum kan nævnes begrebet "overværelse", der forekommer jævnligt, og som kun dækkede over et pænere loftsværelse. Var det mon et specielt århusiansk fænomen?

Der skal ikke gås videre ind på dette emne, der strengt tager falder uden for hovedsigtet med denne fremstilling. Det er at give en - omend lemfældig - oplysning om den samlede bolig- og kostudgift pr. år for pensionærer, der enten boede i et af pensionatets eller andre privates lejeværelser.

Summen af værelseslejen og kostprisen pr. måned skulle give månedstallet, der ganget med 12 giver årstallet, hvoraf gennemsnittet kan findes år for år. Det er en meget besværlig affære m. h. t. værelserne, langt mere tung end for kostens vedkommende. Ejendommeligt nok samler værelselejerne sig trods kraftige individuelle spredninger omkring 20 kr. månedlig år for år. Regnestykket kan derfor på baggrund af omkring 160 averteringer udføres på den måde, at der til den gennemsnitlige månedlige kostpris lægges kr. 20, og denne sum multipliceres med 12 for at få den årlige udgift. Det er nemlig den, der har interesse for den følgende sammenligning. En kontrolregning har vist, at resultatet heraf kun afveg fra den mere komplicerede metodes med få % i vekslende retning. Helt urealistiske lejetal er udeladt.

Tabel 2 viser så forløbet. Samtidig er opstillet en tabel over de årlige udgifter til kost + logi i hovedstaden for at be- eller afkræfte en påstand om, at samme var væsentligt dyrere end "provinsen" i så henseende.

Tabel 2 Årlig udgift til kost + logi i pensionat i hhv. Århus og København 1921-41

<u>År</u>	<u>Århus</u> Kr.	<u>København</u> Kr.	<u>Forskel</u> Kr.	<u>Forskel i %</u> <u>ud fra A</u>
1921	1.272	1.500	228	18
1922	1.120	1.500	380	34
1923	1.056	1.500	444	42
1924	1.128	1.300	172	15
1925	1.092	1.550	458	42
1926	1.044	1.200	156	15
1927	984	1.200	216	22
1928	936	1.200	268	28
1929	960	1.100	140	15
1930	960	1.100	140	15
1931	936	1.100	164	18
1932	828	1.100	272	33
1933	792	1.100	308	39
1934	876	1.100	224	26
1935	804	1.100	296	37
1936	816	1.100	272	33
1937	840	1.200	360	43
1938	900	1.200	300	33
1939	960	1.550	590	38
1940 ^{x)}	1.044	1.550	506	48
1941	1.128	1.700	572	51

De fleste vil nok sige ubetinget Ja! Andre har betvivlet påstandens rigtighed og har hævdet, omend på andre områder, at "dyrheden" rundt regnet var den samme. Pensionatsundersøgelser er ikke blevet systematisk udført, og dog. Næsten ved et tilfælde faldt jeg over en, der dog var blevet udarbejdet til et helt andet formål. Den forekommer i professor, dr. econ. Holger Gads doktorafhandling Befolknings- og arbejdskraftsproblemer i dansk landbrug (II), 1954.

Gad interesserer sig bl. a. for en sammenligning mellem landbrugets (egne) udgifter til arbejdskraft i kost og logi på stedet og den årlige udgift for samme i et københavnsk pensionat. I tabel 25, s. 58 opgøres dette problem i 2 talrækker gående fra 1910 til 1956, hvoraf vi jo kun interesserer os for årene 1921-41. Selvfølgelig var det langt billigere for landmændene at lade arbejdskraften bo og spise på gårdene, end hvis de skulle have betalt for medhjælpernes ophold i en by (København er nok et dårligt

^{x)} en nærmere beregning over 43 varelsesannoncer i 1940 giver dog en gennemsnits månedsløn på knap 22 kr. Med en udlejnings gennemsnitspris i pens. på 65 bliver årsudgiften på 1.044 og forskellen 506 % 48.

valgt sted, men der var vel næppe kilder andre steder) og yderligere give dem kontant løn. Det er næsten for banalt, men sligt optræder hyppigt i økonomiske analyser under det, der benævnes "opportunity cost" eller alternative omkostningsanalyser, hvilket ikke kan drøftes her.

Gads kilde er angiveligt studenterhåndbøgerne fra Københavns Universitet 1910-56. Den er nok noget tvivlsom, man kan dårligt tænke sig, at der har ligget en særlig dybtgående undersøgelse bagved i Københavns vel næsten utallige pensionater og private pensioner. Resultatet er også blevet, at der kun er meget få og "hopmæssige" variationer i hele hundreder (et enkelt i 50) i den årlige pensionatsudgift i vor periode. Der er nogle uoverensstemmelser i op- og nedgangene Århus- og Københavntallene imellem i årene til og med 1926. Herefter holdes niveauet på 1200 kr. dér til og med 1928, hvorefter et langt stabilt stadi på 1100 kr. fastholdes indtil og med 1936. I det følgende ses konstant stigning med først et stort hop til 1550 1939-40 og til sidst et lidt mindre til 1700 i 1941.

Århus tallene er mere svingende. Det er behandlet ovf. Forskellen mellem de 2 søjler er trukket ud i en tredje, og denne differens er "gunstig" for Århus i alle årene men med lidt forskellig styrke. Navnlig i de sidste 3 år, hvor stigning slet ikke var af samme dimension her. I sidste søjle er så beregnet den procentvise forskel målt på Århus tallene, der må fortolkes som den procentmæssige forhøjelse af udgifterne, der ville være nødvendig ved en opgivelse af eksistensen her i byen til fordel for København, "alt andet lige" som det heder i den økonomiske jargon. Forskellene er formentlig ^(i hvert fald) for, men synes dog forsigtigt fortolket at indicere, at det var en ca. 15-25 % ^{billigere} at leve i Århus end i København under de vilkår, f. eks. som student.

C. ØL OG SPIRITUOSA PÅ RESTAURANT OG SAMMES PRISER

Det er et emne, der nok kan tænkes at vække nysgerrighed hos senere generationer 50-70 år senere. "Var det ikke fantastisk billigt at gå på restaurant dengang"? "Da kunne man vistnok få sig en billig brandert".

Rent bortset fra det ~~til~~ priserne samhørende indtægtsniveau, der som sagt ikke kan drøftes i dette værk, må man vist erkende, at de "rigtige" billige tider, hvad den slags angår, ligger betydeligt længere tilbage i tiden, i hvert fald inden 1. verdenskrig da de store afgifter blev lovfæstet. Selv om man imidlertid foretager en analyse i den hensigt at få dybere indsigt i disse priser, vil resultatet kun belyse detailniveauet (Statistiske Efter-

retninger. Statskontrollerede produktioner. Fabrikations- og engrospriser opgives principielt ikke. De er og bliver forretningshemmeligheder. Og lige så umuligt er det at få oplyst, hvordan de forskellige restaurationskalkulationer og prispolitik var (og er). Selvfølgelig betød de kraftige, ukompenserede afgiftsforhøjelser i 1918 og 1919 en betydelig nedgang i forbruget, som også medførte en betydelig nedgang i antallet af deliriumstilfælde, men idflydelsen på priserne og på restaurationserhvervet som helhed er vanskelig konstaterbar.

Afgifterne blev nedsat ved begyndelsen af vor periode, men allerede ved begyndelsen af 1922 blev den forhadte restaurationskat jfr. ovf. indført, der førte til store protester fra restauratørernes side. Slige "tiltag" kommer jo altid fra de erhverv, der rammes. Dårligt nok var denne skat ophevet igen i 1930, ^(1/4) førend "elendighederne" veltede ind over samme branche ^{x)} p. g. a. den store arbejdsløshed, der igen forårsagede nedgang i forbruget.

Hvis man som hér kun retter opmærksomheden mod annoncerne, bliver en stærk mangel på information åbenbar. Dels om priser på restauration i det hele taget, de er langt mindre åbenmundede end pensionaterne, i hvert fald indtil begyndelsen af 1930'erne, dels om samme på drikkevarer. Flere caféer er ønsker slet ikke at oplyse om sligt, mens de gerne fortæller om madpriser, herunder i de højere lag om dinér- og souperdo.

For de fåtallige, der informerer om priser på øl og spiritus, må det lige erindres, at restaurationsprisen ikke som for pensionatsprisernes vedkommende er = forbrugerens udgift, der skal eller skulle lægges 15 % i betjening ovenpå til aflønning af tjeneren (m/k). Det gjaldt selvfølgelig også madvarerne. Restauratørerne var ikke pligtige til at oplyse om sligt, det var en retssædvane. Hvordan den opstod kan ikke drøftes her. Enkelte restauratører, selv blandt dem med spiritusbevilling, markerede derimod, at drikkepenge ikke var pligtige for gæsterne, jfr. ovf.

Efter denne oversigt vil nogle eksempler blive givet. De forekommer også i det topografiske afsnit I, men fremstår måske mere klart i isolation under den nye synsvinkel her.

Café Premier, Mejlgade 14. En øl 45 øre, en stor Sjus, Whisky eller Cognac, 75 øre. Demokraten 28/7 1923. Hertil må bemærkes følgende. 1) en øl må her forstås som en "flaskebajer" ikke som fadøl. 2) Fra en "fjern" formid, gennem 1920'erne og 1930'erne og vel endnu mange år fremefter, var en "sjus" et almindeligt kendt forbrugsgode blandt formerne for alkoholindtagelse såvel i privatliv som på café. Den bestod af en vis mængde koncentreret spiritus som f. eks. Whisky, Cognac, Gin, Rom eller måske endda bare dansk Akvavit hældt op i et højt glas (der var endda særlige former af glas, der blev benævnt "sjusdo"), hvorefter "Seltersvand", i reglen af den

x) Restaurationsbatteren optrækkedes pr. 3/3 1930, men der skete samtidig forhøjelser af øl- og spiritusafgifter. (Aa. St. 25/3 og 30/3).

ikke-smagsstofftilsatte art ("Apollinaris") blev hældt oveni. Hvor meget "brusevand", der skulle tilsættes på restauration, bestemte gæsten selv, men han skulle betale for hele flasken. I tiden før den behandlede var denne tilsætning efter "ældre" personers udsagn vistnok gratis, og opskænkningen af den koncentrerede spiritus kunne foretages af konsumenten selv under fast pris indenfor visse ret vide rammer. Ved "vor tids" begyndelse var der imidlertid indført standardmålebægre på restauranterne, så de "gyldne" tider var for stedse forbi. Men så kan man spørge m. h. t. denne annonce: "Hvad betyder så en stor sjus"? Det skal lige tilføjes, at den danske Akvavit af kendere ikke ansås værdig til at blive udskænket i en sjus. I restaurationsverdenen ~~fik~~ snaps med vand den noget nedsættende betegnelse en "skraldemandssjus", senere en "flyver". Snapsen hørte nu engang hjemme (og det gør den vel stadig?) ved det private "kolde bord".

Sjusserne forblev altså et trækplaster, som restauratørerne kunne udnytte i deres prispolitik igennem vor periode. Nu er de, omend ikke forsvundet, nærmest gået i glemsel!

Gæsten på Café "Prémier" 1923 skulle altså betale 45 Øre + 15 % = 52 Øre for bajeren og 75 Øre + 15 % for sjussen = 87 Øre. Sådanne beløb er nok aldrig blevet erlagt rent faktisk. Man "runder altid af og opad" sådant et sted, hvilken proces yderligere lettes, hvis der købes mere og i forbindelse med andet.

3 år senere kan fremdrages en annonce fra Café "Bropalæ", Sct. Clemens Torv 17, Aa. St. 13/9 1926, hvori der averteres om en Special Whisky-Soda til 85 Øre. Altså efter den tids målestok betydeligt dyrere end hos Café "Premier" 3 år før og nu endda på den nedadgående prisgren. Muligvis fordi "Bropalæ" skulle have et mere "mondænt" præg, jfr. ovf.

I en omtrent samtidig annonce sst. 29/8 s. å. reklamerer Café "Bernina", Søndergade 30, 1. ^{med} Original Sjus og The-Punsch..... 1 Kr.
og Øl, Kaffe og The..... 0,45 Kr.

Der gøres samtidig opmærksom på i annoncen, at priserne er nedsatte. Sligt bør gøres samtidig opmærksom på i annoncen, at priserne er nedsatte. Sligt skal man måske ikke tage så alvorligt. Hvor mange prisnedsættelser i den øvrige vareverden er reelle? Men der er i hvert fald "sjusprismæssigt" en betydelig afstand fra det ikke langt fra beliggende "Bropalæ", og der er vel næppe nogen grund til at tro, at deres omkostningsgrundlag kan have været særligt forskelligt. ejheller at "Bernina" skulle have været mere "mondæn" end "Bropalæ"!

Ordet "original" virker mærkeligt. Fandtes der på det tidspunkt, 1926, længe efter 1. verdenskrigs ophør, også "forskåret" whisky, d. v. s. whisky blandet med vinsprit som under 2. verdenskrig? Og hvad forstås ved "The-punsch"? Dækker "original" også den? Måske betyder det te med rom, hvilket

vist i endnu ældre tider hed "The-russe" men i hvilke mængder? Efter måle-
glas? Fra andet steds, men ikke i annoncer i denne fremstilling, kendes
"kaffe-punsch", der blot betød 1 kop kaffe med en dansk snaps i, og som
vistnok var mere udbredt på landet.

Annoncen fortæller videre, at øl, kaffe og the står til samme pris, 45
øre; for førstnævntes vedkommende altså på samme niveau som for 3 år siden
i restaurant "Premier". Ingen stigning men sandelig heller ikke nogen ned-
sættelse i takt med det generelle prisniveau! Ligestillingen mellem øl,
kaffe og te kan måske også forekomme ejendommelig for en senere tid, men
der har vel været tale om en kande og ikke en kop, uden at forholdet mellem
disse er klart.

"Skipperhuset", Havnegade 28, annoncerede i Aa. St. 23/8 1927, altså 1
år senere: "Øl 45 Øre, Snaps 45 Øre". Fra dette "ydmyge havnepaulun" havde
det næppe nogen mening at bekendtgøre noget om sjuspriser. Det var ikke
stedet for den slags. Igen står vi på samme "ølniveau" som 4 år tidligere,
mens snaps slet ikke har været fremme i de tidligere annoncer.

Ølpriserne var også "i focus" andet steds. Næmlig i Aarhus Hotelvært- og
Beværterforening fra 1881. Der havde åbenbart eksisteret en (ikke for of-
fentligheden oplyst) prisaftale vedrørende øl tidligere, men på den ekstra-
ordinære generalforsamling 2/3 1926 foreslog formanden, J. Rasmussen, "Pres-
sejernet", at ølprisen blev gjort helt fri, da man ellers måtte frygte ud-
meldelse af mange medlemmer. Det må her tilføjes, at en ikke ringe del af
de århusianske restauratører slet ikke var medlemmer af nogen af de 2 or-
ganisationer og dermed af Centralforeningen. Forslaget blev sat under af-
stemning og faldt med 17 ja-, 18 nejstemmer og 1 blank stemmeseddel. På
en ny ekstraordinær generalforsamling, hvis tidspunkt ikke oplyses, blev
forslaget fremsat igen, denne gang med den trusel, at hvis det ikke blev
vedtaget nu, ville samtlige medlemmer af bestyrelsen nedlægge deres manda-
ter. Bestyrelsen forelagde imidlertid et subsidiært forslag til en (bund)
pris på 50 øre incl. (restaurations)skat. Dette sidste forslag blev ved-
taget, mens den frie ølpris blev endnu kraftigere forkastet denne gang
med 27 nejstemmer mod 5 ja- og 4 blanke. Reelt fortsatte prisaftalen alt-
så! (Oluf Arndal, anf. værk, s. 32-33.^x "Skipperhuset" overholdt tilsynela-
dende ikke overenskomsten, men den daværende indehaver Oscar Wachsmut,
der ikke kendes hos Th. Adamsen, har formentlig været uorganiseret.
(Th. Adamsen II, 1938, s. 379-388).

Den sidste i dette værk optagne annonce om flaskeøl er fra Café "Hjørnet",
Frederiksgade 68. Aarhusposten 29/6 1934: "Rullende Frokost, Øl Kr. 0,45.
Kaffe Kr. 0,45. Spiritus til Vinstuepriser" Intet har tilsyneladende foran-
x Stemmer ikke ganske med meddelelsen i Demokraten 3/3 s. 2., hvorefter 1881-foreningens
medlemspriser var 48 øre + (restaurations)skat.

dret sig siden 1923. Restaurationen blev dengang drevet af en bestyrer, så medlemskab af en organisation er vanskeligt konstaterbart. Th. Adamsen giver ingen oplysning, og der er ikke trykt noget om foreningen af 1881 siden 1931 af Oluf Arndal. ^(se dog ndf.) Jubilæumsskriftet fra 1903-foreningen fra 1978 er helt uoplysende om sligt. Rent bortset herfra var den økonomiske situation en helt anden, priserne lå generelt set betydeligt lavere, og en bundgrænse på 50 øre ville sandsynligvis have været helt umulig at få overholdt. Man må snarere forundre sig over, at prisen ikke er lavere. Spiritus til "vinstuepriser" er ret dunkelt! Det erindres stadigt, at prisen ikke er netto for forbrugeren.

Der var jo og er fremdeles en anden slags øl på restauranter, nemlig det såkaldte "fadøl". Uden at gå ind på mig ukendte tekniske detaljer er det karakteristiske ved det, at det ikke findes aftappet på flasker fra bryggeriet, men tappes på selve restaurationen fra en fra bryggeriet leveret tønne, et fad i bryggersproget, ned i et glas. Der er mange ølforbrugere, der foretrækker det fremfor flaskeøl, angiveligt fordi det påstås at være mere "friskt", men om smagen kan som bekendt ikke diskuteres. Alkoholprocenten er vistnok den samme som i almindeligt pilsnerøl på flaske.

Mange restaurationer foretrak imidlertid at handle med fadøl, men annoncerne herom er også sparsomme med priser. Dertil kommer, at den udskænkede mængde hyppigt ikke opgives heller. Tilbuddet er ofte i forbindelse med mad. Aa. St. ¹⁹²⁸ 24/3 om Café "Osborne", Guldsmedgade 21: "3 Stk. varme Pølser med Rundstykke 50 Øre. Frisk Fadøl 25 Øre". Her vi langt henne i prisfaldet, og prisen er tilsyneladende også næsten halveret i forhold til 1923, men hvor meget var der i glasset i forhold til flasken?

"Bocken", Aarhusposten 17/7 1929: "Byens bedste Strøgræstaurant. Øl fra Fad 30 og 40 Øre". I dette tilfælde må der have været en mængdeforskel, der ikke angives. Så der kan ikke "funderes over", hvilket krus der var relativt billigst.

I Demokraten 5/9 1931 annonceredes fra "Regina": "Hele Dagen Stort Krus Fadøl 55 Øre, Lille 40 Øre, Kaffe 50 Øre". Her foreligger en kraftig overpris i forhold til de tidligere eksempler baseret på virksomhedens "eksklusivitet". Der kan umuligt være tale om en tilsvarende kvalitetsforskel. Mængderne fremgår stadigt ikke.

I 1933 åbnede som fortalt "Funkis-Bar" i "Koncertpalæets" stueetage i Kannikegade. Den annoncerede i Aa. St. 29/11 1934: "Pølser, Øl, Rundstykke 90 Øre". Denne kombination er det selvfølgelig umuligt at opløse. Det er ikke til at se, om der er tale om flaske- eller fadøl, ejheller i sidste tilfælde om sammes kvantitet og kvalitet. I Demokraten 24/11 1934 averteres ligeledes med en ejendommelig blanding: "Eisbein med Ablepurré, Gemyse og 1 Krus Øl. Kr. 1,75". Næsten dobbelt så dyrt som ovf. men stadig uden videre

information om øllet.

26/11 1936 bekendtgjordes i Aa. St. om "Funkis Bar": "Støvle-øl", nok til 4 Personer, 2,50 Kr." "Støvle" henviser til en lejlighedsvis på restauranter og barer anvendt hul glasfigur af støvleform, hvori øllet hældes ned. Den er formentlig helt gået af brug nu (1990'erne). Prisen ville svare til 62 1/2 øre pr. "portion", der ikke kan gennemskues nærmere.

Det ses af disse, ganske vist få, eksempler, hvor vanskeligt, nærmest umuligt, det er at sige noget om prislejet for restaurationsøl til den endelige forbruger i perioden, og det gælder formentlig fremdeles. En "høkerbajer" kostede derimod hos købmanden 25-30 øre.

Det forlød i Aa. St. 22/6 1932: "Øl og Kaffe bliver dyrere på Restauranter. Antagelig vil en Pilsner paa de store Restauranter med Orkester og Solistoptræden komme til at koste 55-60 Øre". Desværre siger det ikke så meget for "middelklassen"! Men det er ganske morsomt at notere en sådan udtalelse i depressionens og prisfaldets bund. 24/11 så. sst.: "Ølsalget er dalet med 20%". Det er helt på tværs af, hvad man lærer i begynderøkonomi, men ræsonnementet har vel været, at priserne måtte sættes op for at holde omsætningen, når salget gik ned. Forlade erhvervet var man jo ikke meget for, jfr. ovf. 5 år senere forkyndte Aa. St. igen 13/5 1937: "Restauranterne i Aarhus forhøjer Ølpriserne. Foreningen af 1881 forventer, at Størsteparten af dens Medlemmer vil forhøje Prisen fra 50 til 55 Øre. Foreningen af 1903 vil tage Øl- og andre Priser op til Drøftelse".^{*)}

Til sammenligning kan kastes et lille glimt ind i den illegale restaurationsverden, de såkaldte smugkroer. Det var en "underverden", som optog sindene meget dengang. Ustandseligt blev der stormet smugkroer, så man skulle tro, at det var en af politiets vigtigste funktioner. "Værterne" blev idømt store bøder, som de vel aldrig fik betalt, og fortsatte friskt alligevel. De var et vigtigt argument i de legale restauratørers kamp for at få åbningstiden forlænget udover den famøse kl. 23, uden at det dog lykkedes dem. Vi giver her 2 eksempler for at belyse priser. Aarhusposten 21/4 1936: "Politiet lukker en Smugkro i Nygade 24. En Gæst anmeldte, fordi han var blevet afkrævet 75 Øre for en Bajer". Anmeldelserne kom jævnligt fra fortrydende gæster, der ganske vist selv fik bødestraf. Demokraten 3/5 1937: "Politiet anholder undsluppen Smugkrovært. En Bajer kostede 1 Kr." Denne forskel kunne tyde på, at der var sket en reel prisforhøjelse i det tidsrum derimellem. I 1991 svingede prisen på en restaurationsflaskebajer mellem 10 og 20 kr., en 20-40-dobling.

For at vende tilbage til spirituosaa. På et "mondænt" sted som Theatercaféen kostede en stor(?) Whisky-Soda iflg. Demokraten 8/11 1932 1, 30 kr., hvilket jo er langt over de tidligere anførte priser for de mindre caféer.

*) I slutningen af perioden slug afgifterne iflg. Aa. St. 25/10 1941 ville en Bajer i detalj handelen blive 5 Øre og Romme til at 47 Øre i København og 49 Øre i Provinsen. Restauratørerne måtte kun forhøje prisen med afgiftforøgelser. Dette forlød uov sikkert hyppigt overhøret, men det hører en senere tid til.

Så er det spørgsmålet, om mængdeforskellen var lige så stor som prisdifferencen? 18/4 1933 annoncerede "Landsbyen" sst. i Aa. St. med 1 Whisky-Soda (stor eller lille) til kr. 1,25. Længere er det nok heller ikke til at nå med de varer. På Café "Premiers" efterfølger Mejlgade 14, "Don Quijote", kostede en whisky-soda 1991 45 kr. En 60-dobling siden 1923.

Der er imidlertid andre slags spirituosa end de ovf. nævnte. En der var meget fremme i den tid var P. Heerings C. L. O. C.-likør. Således Demokraten 28/11 1938: "Viby Hotel Kaffe med CLOC.....75 øre. Sst 23/2 1940:

"Tosca Kaffe og Vinsalon Kaffe + Kage + 1 CLOC for Kr. 1,35".

Men det er næppe muligt at udlede noget herfra.

.....

D. MAD OG MADPRISER PÅ RESTAURANT

Her kan der i endnu højere grad end før kun blive tale om glimt uden nogen egentlig sammenfatning som for pensionaternes vedkommende. Prismæssigt fremtræder forskellen mellem "diners" og "soupers" på de fine steder og "retterne" på de mere beskedne ret så beskedne ret så skarpt.

På dette sted kunne det (måske) være relevant at få noget nærmere at vide om disse 2 ovennævnte begreber og fænomener. Hvad er hhv. diner og souper, og hvad er forskellen mellem dem? Rent sprogligt fremstår det noget uklart for en, at førstnævnte fortæres omkring kl. 18 og lidt derefter, mens sidstnævnte indtages indtages noget, måske endda betydeligt, senere. Der hviler et skær af "sund borgerlighed" over d., mens s. er sløret af en vis "frivolitet".

I Salmonsens Konversationsleksikon, bind VI, 1917, en tid hvor den slags må have været meget *comme il faut*, hedder det om Diner: "En elegant D., sammensat efter Det franske Køkkens Forskrift, inddeles i Suppe, Steg og Dessert. Desuden gives Østers (au naturel) inden Suppen eller lige efter denne, og inden Desserten indskydes en eller anden Osteret.

Men der eksisterer en *dinér à prix fixe* paa Restaurationer, til hvilken man ikke selv bestemmer de Retter, man ønsker, men maa nøjes med en Diner til en fast Pris sammensat efter Værtens Bestemmelse".

Det er formentlig denne sidste form, der kommer i betragtning her men vel komponeret stort set på grundlag af det, den første opregner. Når man så efter denne ret så fyldige definition slår op i samme leksikon bind XXI, 1926, under souper, bliver man fælt skuffet. Der står: "Aftens maaltid, spise til Aften, souper. (Med Bibetydning af noget finere end den jævne Hverdagsspisen)". Det var alt! Mon interessen for sligt er gået tilbage i det mellemliggende årti?

Der var også andre (mad)begreber. Da kronologien ikke giver noget klart prismæssigt udviklingsbillede, vil en sådan opstilling ikke blive forsøgt. De enkelte restauranter kommer uden nogen rækkefølge. Det hele har været fremme i afsnit I, der er altså påny tale om en gentagelse for at belyse dette aspekt bedre.

Varna: "Varna-Diner á 4,- Kr. og Diner á 5,50. Aa. St. 17/5 1925. Det er vanskeligt forståeligt!

Samme: "Kabaret med varmt Kr. 3,00" Aa. St. 19/5 1927. "Kabaret" ?

Samme: Liegstouw-Aften. Bøf Lindstrøm (?) med Æg og Nougat Is. Kr. 1,50. Aa. St. 3/5 1934. Sidstnævnte ret, hvis oprindelse ikke kan efterspores her, ligger åbenbart i en helt anden prisklasse og har nok både kvalitativt og kvantitativt stået langt under de første, men vi ved intet nærmere om den. "Liegstouw" er omtalt ovf.

Hotel Regina: "Fastelavnsfest Mandag 28. Februar. Fest-Souper á Kr. 4,00!" Her dukker så "souper" op!

Riis Skov Badehotel: "Serverer i Dag Lunch á 4,50 Kr. Smørgaas, Haresteg og Fløderand". Aa. St. 1/11 1925. "Lunch" defineres i Salmonsens Leksikon, bind XVI, 1924, som et let måltid mellem Frokost og Middag. Af engelsk Oprindelse. "Smørgaas" er iflg. samme kilde, bind XXI, 1926, et svensk ord, der intet har med det danske gås at gøre. Det er en "kold" ret bestående af brød, smør, ost og forskellige slags afskåret stegt eller kogt kød, altså en slags smørrebrød, hvor man "selv bestemmer farten", altså noget i retning af det meget senere "ta'selv bord". Ofte følger en let varm ret med. Fænomenet består vistnok stadig, men navnet er nok noget nær forsvundet. Når samtidig haresteg og fløderand kommer til, bliver den lunch nok knap så let! Prisen synes også at svare hertil.

Samme: "Souper á 3,- Kr. Hummer naturel 2,50 Kr.". Aa. St. 24/4 1932. "Hummer naturel" betyder vistnok levende kogt hummer, der får en særlig rød farve ved eksekutionen og derfor blev anset som en stor lækkerbidsken af kendere. Der kan uden fælles grundlag dog nok erkendes et betydeligt prisfald fra 1925 til 1932, hvilket er i overensstemmelse med pensionatsundersøgelsen. Men længere kan der næppe heller kommes på denne "fine" front.

Hotel "Royal": "Stor Diner á 5,50 Kr., mindre 3,50 Kr." Aa. St. 26/9 1926.

Koncertpalæets 1. Sal: "En Væddeløbsmiddag á 4,50 Kr. Frokostretter fra 65 Øre". Aa. St. 12/5 1929. En ikke uvæsentlig forskel.

Restaurant "Palæ": "Prøv "Palæ-Cabaret" á 2,00 Kr." Aa. St. 22/7 1938.

Hotel Aarhus: "Mor Dem Nytaarsaften i Ejegods hyggelige Stald paa Hotel Aarhus. Souper á 4,50 Kr." Demokraten 31/12 1939. Her synes prisen nogen-

lunde den samme som for 10-15 år siden.

Kasinateatrets Restaurant: "Prøv før Forestillingen min Cabaret med 3 varme Retter. Pris 3,- Kr. Ærb. Richard Mortensen". Aa. St. 1/9 1927.

Igen den "mystiske" kabaret(?).

Café "Bropalæ": "Middag fra Kr. 2,50". Aa. St. 2/5 1924. "Frokostretter 1 Kr. Middag á 2 Kr., Diner Kr. 3,50. Smørgaas 2,25 Kr. Ærb. Kragh, ny Indehaver". Aa. St. 30/8 1926. "Borgerlig Middag Kr. 1,35. Kold Anretning 1,75 Kr. Frokost og á la Carte-Retter fra 65 Øre. Kaffe 20 og 35 Øre". Denne restaurant havde virkelig et virvar af tilbud.

Derefter gås der over til de mere beskedne steder, selv om grænsen er vanskelig at drage.

Café "Bernina": "Smørrebrød fra Kr. 0,40. Frokostretter fra Kr. 0,75. Middag 2 Retter og Kaffe Kr. 1,75." Aa. St. 29/8 1926.

Café "Osborne": "Middag 3,- Kr. Haresteg med brunede Kartoffler, Vingelé". Aa. St. 27/9 1925. "Udsøgte Frokostretter fra 65 Øre. Middag med 2 Retter Mad og Kaffe 150 Øre". Aarhusposten 6/12 1929.

"Central-Hotellet" (Det gamle snart efter nedrevne): "Caffe complet med Æg 1,50 Kr. Smaaretter 0,85 Kr." Aa. St. 30/7 1926.

"Mejlborg": "Prøv "Mejlborgs" Mad. Frokost- og Aftenanretning til 2,- Kr." Aa. St. 24/11 1932.

Frederikshøj Kro: "1/2 Kylling med Kompot og Salat 1,50 Kr. Stegt Aal med stuede Kartoffler 1,50 Kr." Aa. St. 22/6 1930.

Café "Randers": "Smaa Retter fra 60 Øre, Smørrebrød 20 Øre, ekstra 25". Demokraten 2/6 1938.

Rutebil-Caféen: "Søndags-Middag: Wiener Schnitzel-Rombudding-Kaffe 1,75 Kr." Aa. At. 21/1 1939.

"Tosca" Kaffe- og Vinsalon: "Middag 2 Retter med Kaffe 1,75 Kr." Demokraten 6/7 1940.

"Maritza": "Der er Mandemad paa "Maritza" hver Torsdag. Middag á 2,50 Kr." Aa. St. 26/11 1941.

Bernæst til slut i denne opregning afholdsrestauranter.

Højskolehotellet (Klostergade): "Middag med 2 Retter god Mad med Kaffe 2,25 Kr.; med Dessert 2,75 Kr. Aften: Koldt Bord med varm Ret 2,75 Kr. Cabaret med varm Ret 3,50 Kr. Frokostretter fra 0,85 Kr. Asta og Marie Clausen". Aa. St. 14/6 1926.

Afholdshotellet Mørksgade 3: "Frokostretter fra 85 Øre. Middag 2 Retter og Kaffe Kr. 2,00". Aa. St. 3/9 1926.

"Mejlhal" (Store Torv 16): "Á la Carte hele Dagen for 65 Øre. Kaffe og The 35 Øre." Aa. St. 30/7 1926. "Middag á Kr. 1,35. Svinekotelet med Ge-myse og Hofdessert á Kr. 2,00. Høns i Champignonssovs, Kræmmerhuse". Aa. St. 20/2 1938.

"Middagssalen": "2 Retter Mad med Kaffe 85 Øre". Demokraten 4/12 1935

"Lido-Baren": "Gaasesteg med Rødkaal, Æblekage og Kaffe (Mortensgås)
2,25." Aa. St. 9/11 1940.

"Spisesalon Lissi": "I Morgen Fredag Gule Erter og Flæsk, Kaffe, Kr. 1,25".
Aa. St. 14/11 1940.

2 meddelelser bør bemærkes her. 1) Demokraten 15/1 1941: "Hoteller og
Restauranter forhøjer Priserne. Især paa Madvarer". 2) Aa. St. 18/1 s. å.:
"Minimumspris paa Middagsmad (2 Retter) paa Afholdsrestaurationer Kr. 1,25".

Det er som sagt umuligt eller i hvert fald urimeligt at beregne noget
gennemsnit på så forskelligartede ydelser. Noget synes at tyde på, at pri-
serne ved slutningen af den valgte periode ikke var meget forskellige fra
begyndelsens. Ved denne slutning var de fra krigen og besættelsen hidrøren-
de knapheder ved at vinde frem, selv om der fra myndighedernes side blev
påbudt overordentlig mange - vanskeligt gennemførbare - prisbindinger. Det
kan ikke drøftes her. Tager man imidlertid et langt større spring frem i
tiden på 50 år, hvorved de mange "bølger og dale" jævnes ud, synes det bil-
lede at vise sig, at langtidsprisstigningen ("trenden") så afgjort har ramt
madpriserne på restauranter. Øl og spirituos, især det første, er haltet
langt bagefter. En restaurationsbajer kostede i gennemsnit i perioden 40-50
øre, på de dyre steder pr. dato 20 kr., altså højst en 40 gange så meget.
En middag med 3 retter mad kunne fås dengang for 3 kr. Priser på 300-350
i den dyre ende er ikke ualmindeligt! På den anden side er "drikkepengene"
afskaffet, men forskellen er alligevel markant. Hvaddén så skyldes, er en
anden og længere historie, der ville kræve en ny afhandling. Og - det gen-
tages - der er naturligvis heller intet udsagt om de relative priser den-
gang og "nu".

.....

E. SPREDTE TRÆK AF LØNNINGER INDENFOR RESTAURATIONSVERDENEN I ÅRHUS

1921-41

Det er noget af en "ørkenvandring" at jagte materiale herom i annoncerne.
Som sagt gang på gang i afsnit I optræder der i hundredevis af averteringer
efter kvindeligt personale gennem 20-året. Annoncer efter mandligt ses så
godt som aldrig, og vi har ovf. drøftet de mulige årsager hertil, i hvert
fald så vidt angår servering. Vi kommer nok ikke løsningen nærmere.

Men for serveringsmedarbejdernes (m/k) vedkommende ville en rimeligere
"kønsfordeling" i efterspørgslen alligevel ikke have givet nogen oplysning
om løn, for de var jo så godt som alle provisions- drikkepengeaflønnede
efter ret udviklede regler kun kendt indenfor den specielle fagverden.
De var ofte utilfredse hermed, naturligvis når søgningen svigtede, men

restauratørerne ville ikke ind på fastlønsordning (Oluf Arndal, anf. værk, s. 35, der dog ikke giver megen oplysning). Først omkring 1970 blev drikkepengesystemet ophævet.

Med hensyn til andet arbejde end servering såsom kokkepige-, køkkenpigerengøringsarbejde o. a. var sagen en anden. Så utroligt overvældende et flertal af avertissementerne herom røber intet om tilbudt løn. En hyppig "kliché" er: "En flink Pige, ikke for ung, restaurationsvant, søges til Café...Maa ligge hjemme". Og nichts weiteres. Den sidste tilføjelse, der altså fortalte, at bolig på arbejdsstedet ikke kunne tilbydes, noget der på den tid nok har haft betydning for tilflyttere fra landet, ændredes efter ca. 1930 til den mere neutrale formulering "maa bo hjemme".

I den forbindelse må det samtidig fremhæves, at i de fåtallige annoncer med løn er tallet uden undtagelse, selv om det ikke udtrykkeligt anføres, den udbetalte kontante eksklusive kost. Dennes værdi fremgår ikke (medmindre man vil gå ind på den tvivlsomme pensionatsberegning, hvilket vi vil afstå fra her), hvorfor indtægten for lønmodtageren (et ord man slet ikke kendte dengang) er vanskelig at opgøre og vanskelig at sammenligne med andres, rent kontant aflønnede grupper. Løn er pr. måned.

Den hyppige, ret så vage, aldersklausul hang muligvis sammen med, at restauratøren dels ikke ville have alt for "ubefestede" sjæle ind i den verdens barskheder, dels ikke ville rage uklar med lærlingelovgivningen.

Løn var åbenbart noget, der blev aftalt på stedet og ikke ragede nogen andre. Løntagerorganisationer fandtes ikke på de fronter eller blev ikke taget alvorligt. Ganske pudsigt er det, at et ret stort antal restauratører som sagt også var uorganiserede. Så man kan måske sige, at der på dette "marked" herskede der "frie kræfter", eller om man vil "fri konkurrence". Om det så var en fordel menneskeligt eller socialt ser, er en anden sag, som der ikke kan gås ind på her.

Det gjaldt for så vidt også for pensionatsprisernes vekommende, men disses markeringer var langt talrigere. En detaljeret statistisk analyse kan derfor heller ikke anvendes her.

1921

1. "Kaffejomfru 80 Kr., fri Vask antages til 1. Februar. Aarhus Teater Café." Aa. St. 20/1 1921
2. "En Kokkepige kan faa Plads 1. Marts. Løn 85 Kr. Landmandshotellet, Vestergade 48". Aa. St. 24/2 1921.
3. "Køkkenpige. En dygtig Pige, flink til Rengøring, kan faa en god Plads til 1. eller 15. April i "Salonen", Riis Skov. Løn 65-70 Kr." Aa. St. 17/3 1921.

4. "2 Køkkenpiger kan faa Plads. Løn 70 Kr. + fri Vask. "Pavillonen", Riis Skov." Aa. St. 9/5 1921.
5. "En dygtig, restaurationsvant Kokkepige kan faa Plads straks. Løn 100 Kr. Hotel "Jylland", Studsgade". Aa. St. 4/6 1921.
6. "En Køkkenpige kan faa Plads straks paa "Varna". Løn 75 Kr." Aa. St. 19/7 1921.

1922

1. "En dygtig Køkkenpige kan faa Plads paa Varna Pavillonen 1. juni. Løn 50 Kr." Aa. St. 18/5 1922.
2. "To dygtige Køkkenpiger kan faa Plads straks. Løn 50 Kr. "Parkhotellet", Ryesgade". Aa. St. 3/6 1922.
3. "Dygtig Køkkenpige søges til "Pavillonen", Riis Skov. Løn 60 Kr." Aa. St. 20/6 1921
4. "Køkkenpige, restaurationsvant, proper kan faa en god Plads til 1. Juli. Megen Frihed. Løn 50 Kr. mdl. Thürmann, Guldbergsgade 27". Demokraten 20/6 1922.

1924

1. "En dygtig Pige kan strax faa Plads i Køkkenet. Løn 50 Kr. "Varna". Demokraten 4/3 1924.
2. "2 Køkkenpiger kan faa Plads til 1. Maj. Løn 50 Kr. og fri Vask. Pavillonen "Ørnereden". Demokraten 9/4 1924.
3. "Kokkepige søges til Restaurant "Wiener-Hallen. Begyndelsesløn 80 Kr. mdl." Demokraten 22/4 1924.
4. "En proper ung Pige kan faa Plads fra 15. Juni. Fri hveranden Dag fra Middag. Maa kunne bo hjemme. 50 Kr. mdl. Wiener-Hallen, Mindegade." Demokraten 4/6 1924.
5. "En flink Pige kan faa Plads straks. Løn 50 Kr. Maa kunne ligge hjemme. "Bazarkaféen", Bruunsbro". Aa. St. 2/7 1924.
6. "En dygtig Kokkepige søges til 1. Okt. Løn 60 Kr. mdl. Hotel "Kronborg". Demokraten 16/9 1924.

1925

1. "Kokkepige søges p. G. a. Sygdom. Løn 60 Kr. Hotel "Kronborg". Demokraten 11/5 1925.
2. "Hjælpepige søges fra et godt Hjem. Hotel "Kronborg", Frederiksgade 86. Løn 40 Kr." Demokraten 13/5 1925.
3. "Hjælpepige 15-16 Aar kan faa Plads. Løn 30 Kr. og Vask. Busch Sønderalé 11". Demokraten 30/11 1925.

1926

1. "En dygtig Kokkepige søges straks. Løn 60 Kr. mdl. Café "Havndal", Skolegyde 8". Aa. St. 14/7 1926.

Det ses heraf, at også lønningerne på dette felt er gået betydeligt ned i forbindelse med den almindelige prissenkning. Kokkepigen er blevet nedsat fra 85-100 kr. til 60, Køkkenpigen fra 70 til 50 og hjælpepigen fra 50 til 30-40. Kokkepigen fik dog altid mere end de andre!

Lønningerne forsvinder næsten helt fra annoncerne de følgende år, jfr. ovf.

1928

1. "Hjælpepige søges til Hotel (?). 35-40 Kr. mdl." Demokraten 30/3 1928.

Det kan være på sin plads her at indføje en særbestemmelse gældende for kvindelig medhjælp af enhver art på restaurationer i Århus:

"Samtlige Beværtningsdrivende i Aarhus har faaet fornyet Paalæg om, at kvindelige Medhjælpere i Beværtninger ikke maa nyde Spise- eller Drikkevarer af nogensomhelst Art sammen med Gæsterne. Hvis dette Paalæg ikke overholdes, vil der om fornødent blive skredet ind af Politiet. C. Kiørboe". Aa. St. 23/6 1928.

Af selve tonen kan vistnok udledes, at dette "påbud og forbud" var møntet på de "små" steder, ikke de "fine", jfr. ordet "beværtninger"! Det blev formentlig udstedt for at undgå fordækt prostitution, og sjældent har noget været så umuligt at kontrollere overholdelsen af som det!

1931

1. "En Pige kan straks faa Plads. 50 Kr. Parkalléens Vinstue." Aa. St. 6/7 1931.

1932

1. "Ung Pige kan faa Plads 1. Juli. Løn 50 Kr. Parkalléens Vinstue". Aa. St. 28/6 1932.

1933

1. "Ung Pige kan faa Plads 1. Sept. Løn 50 Kr. ^{Parkalléens Vinstue} Maa bo hjemme." Aa. St. 29/8 1933.

1934

1. "En dygtig Pige (Ikke under 20 Aar) søges 1. Juli. Løn 50 Kr. "Landmandshotellet", Vestergade 48". Demokraten 29/6 1934.
2. "Dygtig, restaurationsvant Pige søges. Løn 55 Kr. mdl. Hotel "Dannebrog", Aagade 97." Aa. St. 23/8 1934.

1935

1. "Restaurationsøvant. Pige søges. Løn 50 Kr. Parkalléens Vinstue".
Aa. St. 5/10 1935.

1936

1. "En ung Pige kan faa Plads straks. Løn 50 Kr. Parkalleens Vinstue".
Demokraten 10/5 1936.
2. "Pæn, dygtig Pige kan faa Plads straks paa Grund af Sygdom ved
lettere Servering. Løn 60 Kr. ^{Cafe "Hjørnet", Frederiksgade 68,} Aa. St. 16/7 1936.
3. "En flink Pige kan faa Plads straks. Løn 50 Kr. Parkalléens Vinstue".

1937

1. "Køkkenpige søges. En flink ung Pige kan straks faa Plads. Løn 60
Kr. Hovedbanegaardens Restaurant". Aa. St. 3/4 1937.
2. "En flink ung Pige kan faa Plads straks. Løn 50 Kr. Parkalléens
Vinstue". Demokraten 8/5 1937.
3. "En Halvdagspige kan faa Plads. Løn 40 Kr. En Heldagspige ligeledes.
Løn 60 Kr. Parkalléens Vinstue". Demokraten 2/6 og Aa. St. s. d., 1937.
4. "En flink Pige kan faa en god Plads. Løn 50 Kr. "Landbohjemmet",
Vestergade 47." Aa. St. 15/6 1937.
5. "En flink Pige kan faa Plads straks. Løn 60 Kr. Parkalléens Vinstue".
Demokraten 4/9 1937.

Lønningerne er nu ved at komme op igen.

1938

1. "En flink Pige kan faa Plads straks. Løn 60 Kr. Parkalléens Vinstue".
Aa. St. 6/2 1938.
2. "2 propre Piger søges til Hjælp i Køkkenet. Kan faa Plads straks eller
til 1. Juni. Løn 50 Kr. mdtl. Maa bo hjemme. ^{Aarhus Billard Café, Sct. Clemens Torv 8,} Aa. St. 19/5 1938.
2. "En flink Pige kan faa Plads 1. Juli. Løn 60 Kr. Raadhus Kaféen"
Aa. St. 28/6 1938.

1939

1. "Til Kaffekøkkenet søges 2 Piger. Gage 65 Kr. + Kost. Aarhus-Hallens
Restaurant". Aa. St. 24/10 1939.

1940

1. "Flink og proper Køkkenpige søges til 1. Nov. Løn 60 Kr. + Kost. Para-
disgades Kaffebar". Aa. St. 24/10 1940.

1941

1. "Ung Pige antages straks. Frit Ophold. Løn 55 Kr. Willers Kro, Vesterbrogade 31". Aa. St. 3/6 1941.
2. "Yngre dygtig Kokkepige, restaurationsvant, som kan bo hjemme, antages straks. Løn 100 Kr. Willers Kro, Vesterbrogade 31". Aa. St. 8/6 1941.
3. "Dygtig, restaurationsvant Kokkepige, Løn 125 Kr. og proper Køkkenpige, Løn 55 Kr., frit Ophold, antages straks. Willers Kro, Vesterbrogade 31". Aa. St. 9/6 1941.
4. "En dygtig Pige, kendt med Madlavning, kan faa Plads straks. Løn 65 Kr. + Kost og Logi. Raadhuus Kafeen". Aa. St. 3/10 1941.

Af dette sparsomme udvalg på 44 annoncer, hvoraf nogele årstal slet ikke er repræsenteret, fremgår nogenlunde den samme bevægelse gennem "mellemkrigstiden" som for pensionatskostprisernes vedkommende og til dels også det generelle prisniveau. "Højt" i 1921, nok en ~~for~~sinket eftervirkning af 1. verdenskrig. Det snart efter følgende leje på 50 kr. mdl. i kontantløn for en ukvalificeret pige kom til at ligge fast med enkelte afvigelser indtil 1937. Først fra og med dette år kom et opsving til 60 kr. 1939 søger den nye Aarhus-Häls-Restaurant 2 piger til kaffekøkkenet, altså næppe faglærte, for 65 kr.+ kost. Niveauet for 1921 ("Salonen", Riis Skov) er nået, men priserne også steget, så det er tvivlsomt, om nogen reallønforhøjelse er sket. I hvert fald ikke målt med den almindelige pristal, men måske udfra pensionatskostprisniveauet i Århus, jfr. ovf. Ganske pudsigt er Willers annonce ¹⁹⁴¹ efter en kokkepige til 100 kr., som han dagen efter må forhøje med 25 % til 125 kr.

Hermed må dette afsnit II sluttes.

.....

64.9/9

sta sta stanær læs

64.909

Oldam, John W.

Træk af hotel-, pensionats-
og restaurationslivet i Århus

, Bind 3

61 sider

3848575517

160216